

Ta eierskap og si “hjelp meg” - en kvalitativ intervjustudie av jobbkonsulenters arbeid med livsmestring i vernede bedrifter

Abstract	2
Sammendrag	2
Innledning	4
Innledende betraktninger.....	4
Kontekst og problemstilling.....	4
Begrepsavklaring.....	5
Oppgavetekstens struktur.....	6
Teori og tidligere forskning	7
Tidligere forskning.....	7
Teori.....	12
Metode	17
Vitenskapsteoretisk ståsted.....	17
Forskningsdesign.....	18
Utvalg av informanter.....	19
Datainnsamling.....	19
Dataanalyse.....	20
Validitet og reliabilitet.....	21
Forskningsetikk.....	23
Tematisk analyse	25
Familiarization og memos.....	25
Temaer.....	26
Funn og diskusjon	29
Nytteorientert vs relasjonsorientert ressurskartlegging.....	29
Medvirkning som eierskap og ansvarliggjøring.....	31
Tillitsbygging: tid, trygghet og tålmodighet.....	34
Konklusjon	39
Implikasjoner og begrensninger	41
Litteraturliste	42
Intervjuguide	47

Abstract

Several people with special needs find themselves outside of work and study despite work capacity. The theme of this paper encompasses perspectives and approaches to life-skills amongst clients and students at sheltered workshops. The current workshop corporation also runs a facilitated year course, thus the inclusion of students along clients. Thus the research question reads as follows: how do job consultants work with enhancing the life-skills of clients and students at a sheltered workplace in Norway? This thesis proceeds from theory and the existing research body on life-skills, socio-emotional competency, empowerment and self-determination. During the collection of data six job consultants were interviewed in a semi-structural manner, two from each department of the total of three departments. In the aftermath of a thematic analysis of the data, the following themes derived: utility-oriented versus relationship-oriented resource mapping; participation as ownership and accountability; trust building - time, security and patience. Amongst the main takeaways from the discussion is the importance of involving the clients and students at all stages, in regards to provide a sense of ownership and consider themselves as valuable as human beings as well as resources at the work field. With the caveat that observable behavior and practise cannot be derived solely from interviews, implications of the findings are suggested to be increased focus at autonomy alongside support and customization while working with people with special needs.

Sammendrag

Flere personer med spesielle behov befinner seg utenfor jobb og studier til tross for arbeidsevne. Temaet for denne artikkelen omfatter perspektiver og tilnærminger til livsmestring blant klienter og studenter ved skjermede arbeidsplasser. Den gjeldende bedriften ble valgt ut grunnet deres målsetninger om å få arbeidssøkende i jobb eller utdanning gjennom tilrettelagt arbeid. Det ledes også et årsstudium i regi av den vernede bedriften, noe som innebærer at studenter så vel som klienter inkluderes i målgruppen. Problemstillingen lyder derfor som følger: hvordan arbeider jobbkonsulenter med å fremme livsmestring til klienter og studenter ved en vernet bedrift? Oppgaven tar utgangspunkt i teori og det eksisterende forskningsdatabasen vedrørende livsmestring, relasjonell kompetanse, myndiggjøring og selvbestemmelse. Under datainnsamlingen ble seks jobbkonsulenter intervjuet på semistrukturert vis, to fra hver avdeling av de totalt tre avdelingene. Følgende tema ble utledet fra tematisk analyse av datatilfanget: nytteorientert versus relasjonsorientert

ressurskartlegging; medvirkning som eierskap og ansvarliggjøring; tillitsbygging - tid, trygghet og tålmodighet. Blant hovedtrekkene fra diskusjonen er viktigheten av å involvere klientene og studentene i alle stadier, i forhold til å gi en følelse av eierskap og vurdere seg selv som verdifulle både som mennesker så vel som ressurser på arbeidsfeltet. Med forbehold om at observerbar atferd og praksis ikke kan utledes utelukkende fra intervjuer, kan funnene implisere et økt fokus på autonomi sammen med støtte og tilpasning i arbeidet med mennesker med spesialpedagogiske behov.

Innledning

Innledende betraktninger

I Norge har personer med funksjonsvariasjon fått flere rettigheter, men yrkesdeltakelsen er lavere enn før. Det blir blant annet forklart ut fra en utbredt oppfatning av personer med funksjonsvariasjon som uegnet og fratatt arbeidsplikten. Dermed påstås forholdet mellom funksjonsvariasjon og uførhet ikke å være gitt, men heller sosialt produsert (Lillestø & Sandvin, 2014). Frafall i utdanning og tilveksten av unge uføre blir knyttet til redusert frilek og økt konkurransepress (Uthus & Øksnes, 2020). Det tas til ordet for å øke graden av trening i livsmestring eller *life-skills* tilknyttet kommunikasjon og resiliens i yrkesfagopplæring (Gabureanu, 2015). Livsmestring er et begrep forbundet med fagfornyelsen der det tverrfaglige temaet “livsmestring og folkehelse” ble innført som del av læreplanverkets overordnede del. Innføringen av det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring i læreplanen kan forstås som et utdanningspolitisk svar til denne utfordringen. Begrunnelsen fra den foregående regjeringens proposisjon til Stortinget lyder at et helsefremmende samfunn karakteriseres av utjevning av sosial ulikhet og en befolkning med frihet til å foreta egne valg (Prop. 121 S (2018–2019) s. 6).

Begrepet og temaet livsmestring har klare forankring i skolevesenet og diskuteres som regel i lys av fagfornyelsen. Derimot blir ikke livsmestring hos personer utenfor arbeid og utdanning i like stor grad omtalt i pedagogisk faglig sammenheng. Derfor ønsker jeg som forsker i lys av disse betraktningene å undersøke oppfatninger og tilnærminger til livsmestring overfor personer med tilknytning til vernet og tilrettelagt arbeid samt studier. Formålet er å bidra til å fylle det kunnskapsmessige gapet mellom livsmestring på den ene siden og tilrettelagt arbeid og studier på andre siden, med implikasjoner relevant for skolevesenet så vel som arbeidslivet. Funnene kan benyttes av begge fagfelt for å henholdsvis forebygge og redusere utenforskap hos personer med spesialpedagogiske behov.

Kontekst og problemstilling

Konteksten for problemstillingen er den vernede bedriften oppgitt ved pseudonymet Bjørknes AS. En vernet bedrift driver arbeidstiltak for personer som ikke regnes for å være

konkurransedyktige i arbeidsmarkedet (Jakhelln, 2021), eller for personer uten inntektsevne, men med arbeidsevne. Konsernet har flere datterselskaper og avdelinger knyttet til arbeids og inkludering, som blant annet tilbyr tilpasset arbeid og arbeidsforberedende trening til personer som ellers ville stått utenfor arbeidsliv og utdanning, brukerne består av mennesker med diverse helseutfordringer slik som lærevansker, somatiske plager og psykiske lidelser. På bakgrunn av dette er følgende problemstilling formulert:

Hvordan arbeider jobbkonsulenter med å fremme livsmestring til klienter og studenter ved en vernet bedrift?

Basert på denne problemstillingen gjorde tre avdelinger ved Bjørknes AS seg aktuelle for forskningsprosjektet. Samtlige av dem er oppgitt ved pseudonym. *Arbeidstrening* er et arbeids- og utdanningsforberedende tiltak, som tilbys i ett år, med mulighet for forlengelse ved behov. Dernest tilbyr *Tilpasset Arbeid* tilrettelagt og skjermet arbeid i samsvar med egen yteevne, med oppfølging fra jobbkonsulent. Blant prosjekter rettet mot brukere med interesse innenfor gaming drives *Good Game*, et samarbeid mellom Bjørknes AS, høyere utdanning og næringslivet. Prosjektet innebærer undervisning i spillhistorie, programmering, psykologi, video og lyd, spilldesign, e-sport, statistikk, kart og logistikk.

Begrepsavklaring

Av hensyn til personvern og konfidensialitet blir den vernede bedriften omtalt som Bjørknes AS gjennom hele oppgaveteksten. Valg av et spesifikt pseudonym fremfor å kun benevne arbeidsplassen som “vernet bedrift” er for å tilføre et element av personlighet uten å gjøre kompromiss med forskningsetiske retningslinjer. Videre blir både “brukere” og “studenter” brukt til å referere til brukerne ved Bjørknes AS, henholdsvis *Arbeidstrening/Tilpasset Arbeid* og *Good Game*. Under intervju med *Good Game* ble det kjent at jobbkonsulentene ønsker å unngå begrepet “brukere” ettersom det kan være med på å undergrave deres status som studenter og sementere deres utenforskap. I litteraturgjennomgangen brukes begrepet funksjonsvariasjon, uavhengig av hvilke betegnelser artikkelforfatterne opererer med. I følge interesseorganisasjonen *Unge Funksjonshemmede* defineres og anvendes begrepet funksjonsvariasjon som «den fysiske, psykiske eller kognitive variasjonen som finnes hos alle mennesker, uten å vurdere den som nedsatt, fullkommen, frisk eller syk» (*Unge Funksjonshemmede*, u.å.). Når det refereres til engelskspråklige artikler og internasjonal

forskning, blir begrepet “ability” oversatt til “funksjon”, eksempelvis “Bevegelsen har frontet en sosial modell på funksjon”.

Oppgavetekstens struktur

Etter gjeldende avsnitt er oppgaveteksten inndelt som følger. Først en gjennomgang av teorigrunnlaget delt i to underkapitler: førstkomende der det gjøres rede for tidligere forskning på livsmestring og skjermede arbeidsplasser, og nestkomende for teoretisk rammeverk. Deretter følger kapitlet for metode, som er inndelt i underdelene vitenskapsteoretisk ståsted, forskningsdesign, utvalg av informanter, metode for datainnsamling, metode for dataanalyse, validitet og reliabilitet samt forskningsetiske avveininger. Dernest blir datamaterialet først presentert ved en gjennomgang av analyseprosessen og de utviklede temaene, før disse drøftes i et integrert funn og diskusjonskapittel. Sistnevnte strukturmessige valg ble tatt for å kunne representere den helhetlige prosessen som foregikk mellom tematisk analyse og teoretisk drøfting. Avslutningsvis rundes oppgaven av med konklusjon samt implikasjoner og begrensninger.

Teori og tidligere forskning

Tidligere forskning

En kvalitativ intervjustudie tok for seg erfaringer elever gjorde seg med selvbestemmelse i temaet folkehelse og livsmestring i skolen (Uthus, 2020). Elevene fikk anledning til å styre sine egne læringsaktiviteter en gang i uka. Formålet med denne didaktiske utformingen var ikke å undervise om livsmestring, men at selve opplegget skulle fremme elevenes livsmestring. I følge teorigrunnet forskeren arbeidet ut i fra springer flyt ut av selvbestemmelse idet at elevens vilje drives frem av indre motivasjon. Forutsatt at lærerne formidler tydelige forventninger og setter klare rammer, vil selvbestemmelse kunne gi en erfaring i å være kilde til egne handlinger og tro på egne idéer. Funnene fra studien tyder på at elevene havnet i en slik flytmodus at de glemte å ta pauser, fordi arbeidet var så oppslukende. Planlegging og oversikt over egen arbeidsplan ble assosiert med lavere stressnivå og økt trygghet i læringssituasjonen. I tillegg vitner utsagnene om begeistring rundt at lærerne hadde tillit til dem, noe som gav dem tillit til seg selv. For å ivareta særlig sårbare grupper, hevdes det at forventningene bør tilpasses elevenes forutsetninger til selvregulering. Denne tilnærmingen blir omtalt som differensiert autonomistøtte (Uthus, 2020).

Varig tilknytning til arbeid drøftes med utgangspunkt i empowerment og relasjonell perspektiv hos Breilid & Dyrnes (2017). Blant spesialpedagogikkens tilnærminger kontrasteres ofte det individuelle og det sosiale perspektivet. Er det individets egenskaper eller den sosiale konteksten som skal tillegges mest vekt i kartlegging og tilrettelegging? I følge artikkelforfatterne bidrar ingen av dem tilstrekkelig isolert sett til å bestyrke eleven i møte med overgangen til arbeidslivet, ettersom kilden til problemet ofte plasseres hos enten eleven eller systemet. Ved første tilfelle økes fokuset på individets vansker og tilkortkommenheter, og i det andre frarøves vedkommende selvagens fordi avgjørende faktorer tilskrives eksterne faktorer i det sosiale læringsmiljøet. Et relasjonelt perspektiv hevdes å derimot anerkjenne begge parter - individet og læringsmiljøet - sitt ansvar for læringsprosessen og elevens eksisterende kompetanse. Ved å anvende individuelle og miljømessige ressurser kan eleven eller lærlingen bestyrkes. Med individuelle ressurser siktes det i hovedsak til det personen mestrer, og i mindre grad til lærevansker og mangler. Resultatene som fremkom av studien indikerer at informantene opplevde mening og mestring ved å bli utfordret i en allerede tilegnet ferdighet, enten det var i skole eller ute i lære. Det

innebar at de ble involvert i avgjørelser som angikk deres arbeidshverdag. Medvirkningen ble assosiert med å ta eierskap i eget liv samt bidra til fellesskapet.

En observasjonsstudie tok for seg en selvbestemmelsesbasert læringsmodell for unge med intellektuell funksjonsvariasjon (McGlashing-Johnson et al, 2003). De fire deltakerne satte seg selvvalgte mål knyttet til selvstendighetstrening og selvregulering, eksempelvis å ta kollektiv transport på egen hånd eller å sette seg selv i arbeid etter at arbeidsinstruktøren har forlatt rommet. Videre fikk de velge ut seks typer samfunnstjenester i en åtteukers syklus. Samtlige deltakere kunne attestere at de opplevde tilfredsstillende fremgang og nådde målene sine. Læringsmodellen hevdes å kontrastere foregående spesialpedagogisk praksis ved at den fremmer ansvarliggjøring og problemløsning, noe det tidligere ble regnet for å ligge utenfor målgruppens kapasitet. I følge forskergruppen eger selvbestemmelse og problemløsning seg i større grad til å forberede personer med psykisk funksjonsvariasjon på overgangen til det voksne liv.

Liknende funn og konklusjon er å finne hos Wass et al (2021) der ni unge voksne med intellektuell funksjonsvariasjon meddelte sine erfaringer knyttet til medvirkning og tilpasning i overgangen fra skole til arbeid. Arbeidet fant sted enten i skjermet arbeid eller ordinært arbeid med tilrettelegging. Felles for deltakerne var ønsket om å kunne velge arbeidsfelt ikke bare på grunnlag av ferdigheter og kapasitet, men også personlige interesser. Mens noen fikk muligheten til å få testet ut egen komfortsone og grenser selv, opplevde andre at familiemedlemmer, lærere og/eller arbeidsgivere tok samtlige arbeidsrelaterte avgjørelser for dem. Det hevdes at mangelen på selvbestemmelse hindrer tilhørighet til storsamfunnet og finansiell selvstendighet for personer med funksjonsvariasjon og setter spørsmålstegn ved de politiske ambisjonene om inkluderende arbeidsliv.

I en intervjustudie av ansatte med psykisk funksjonsvariasjon i skjermet arbeid brukes selvbestemmelsesteori som analyseverktøy (Garrels & Sigstad, 2019). Resultatene knyttet til førstnevnte kategori indikerte at informantene opplevde mestringstro og selvutvikling når oppgavene var repetitive og forutsigbare, men i en tilstrekkelig mengde som gav arbeidserfaring nærliggende ordinært arbeidsliv. Funn om aspirasjon mot ikke-skjermet arbeidsliv samsvarer med en senere fokusgruppestudie, og forklares i begge tilfeller ut fra deltakernes behov for å bli sett som likeverdige bidragsyttere til storsamfunnet (Rustad & Kassah, 2020). Viktigheten av autonomi ble rapportert i lavere grad, noe forfatterne foreslår

kan opprinne i manglende erfaring med autonomi for personer med psykisk funksjonsvariasjon. Dernest pekes det på tilhørighetsfølelsen arbeid gir, da i særlig grad i ordinær, ikke-skjermet arbeid. Det forklares ut fra den umiddelbare responsen de ansatte får fra kundene for det arbeidet de utfører, og opplevelsen av integrasjon. Forfatterne drøfter så om personer med funksjonsvariasjon muligens internaliserer diskriminerende holdninger og den eventuelle påvirkningen dette har på deres mestringstro. Funn som kan peke i den retningen finnes i en belgisk etnografi der ansatte i skjermede arbeidsplasser omdirigerte negative stemples knyttet til funksjonsvariasjon til personer de anser som mer alvorlig rammede og mindre selvstendige enn dem selv (Sebrechts, 2023). På samme arbeidsplassen ble det observert at lederne hadde en normaliserende tilnærming til funksjon, ved å vise til at “alle sliter med noe” og “alle trenger hjelp iblant”, også lederne. Dette skal ha hatt en smitteeffekt på brukerne.

Selvbestemmelsesteori blir også anvendt i en narrativ litteraturgjennomgang om karriereutvikling og empowerment (Dispenza, 2021). Der har forfatteren kartlagt en rekke risiko- og beskyttelsesfaktorer, eller barrierer og tilretteleggere, for arbeidslivet til personer med funksjonsvariasjon. I tillegg til praktiske hindringer som manglende transportmuligheter og fysiske helseplager, viser datamaterialet blant annet også lav selvfølelse, eksklusjonsangst, lave eksterne forventninger og infantilisering. Deretter fremkommer det at faktorer som muliggjør karriereutvikling er resiliens, mestringstro og tidlig erfaring med betalt arbeid i løpet av videregående opplæring. Samtlige kan knyttes til selvbestemmelsesteori ettersom faktorene er med på å avgjøre om individet får utnytte sin kompetanse og oppleve seg som verdifull i et fellesskap. Et tidligere forskningsarbeid som undersøker prediktorer for arbeidsliv for unge med funksjonsvariasjon finner ikke signifikant sammenheng mellom grad av selvbestemmelse og deltakelse i arbeidsliv etter videregående skole, men bekrefter betydningen av tidlig arbeidserfaring og positive forventninger fra andre (Wehrman et al, 2014).

En fransk intervju- og observasjonsstudie tar for seg tilnærminger til mental helse i tilrettelagt arbeid (Richard et al, 2021). Avhengig av kapasitet og ressurser, hevdes det at organisasjonene utviser ulik grad og type tilpasninger til brukernes mentale helseutfordringer. Fra datamaterialet fremkom det tre hovedtyper praksiser, navngitt identitetsblind, identitetsbevisst og individbevisst praksis. Med førstnevnte kategori menes det at det ikke legges spesifikt til rette for mentale helsetilstander utover den tilretteleggingen samtlige med

en eller annen form for nedsatt funksjonsevne får. Individuell plan utarbeides for alle, men tildelte oppgaver er ofte ikke kongruente med deres kunnskaper og ferdigheter, hvis de ikke har nedsatt intellektuell funksjonsevne i tillegg. Neste kategori håndterer brukernes sosioemosjonelle utfordringer med særlig hensyn til symptomsvingninger. Eksempelvis tilbys noen isolert arbeid eller forløsende aktivitet, slik som boksing. Videre nevnes forsterket tilsyn med tanke på medikamenter og behandling. Praksisen begrunnes ut fra hensynet til både brukerne med og uten mentale helseutfordringer. Den tredje kategorien, individbevisst praksis, beskrives av informantene som en mer menneskeorientert tilnærming, med intensjon om å se utover diagnosen. Det grunngis ut fra at arbeidsutøvelse, oppmøte og fremgang varierer fra bruker til bruker både innenfor og mellom diagnoser. Kravet om tilpasning pålegges arbeidsplassen, ikke brukeren.

En amerikansk studie undersøkte et arbeidsforberedende program for studenter med funksjonsvariasjon. Det består i tverrprofesjonelt samarbeid mellom skole og arbeidsrettet rehabilitering, personalopplæring, tidsplanlegging, ferdighetstrening, kartlegging av progresjon og elevmedvirkning. I sin helhet dreier programmet seg om å fasilitere overgangssituasjonen gjennom å lokalisere mer av det spesialpedagogiske tilbudet fra skolen til aktuelle arbeidsplasser, slik at elevene kan forberedes og få tettere oppfølging i arbeidskonteksten. I følge Sandoval, spesialpedagogen som utviklet programmet, skal studentene hun arbeidet med ha fått et mer tilfredsstillende utbytte av slik yrkesrettet tilnærming enn gjennom tradisjonell bruk av pensumbøker. Hun legger vekt på bevisstgjøre elevene på egen yrkesfaglige utvikling og utruste dem med allsidige og overførbare ferdigheter, som på sikt vil øke deres livskvalitet og selvhjelp (Choiseul-Praslin & McConnell, 2020).

En australsk kasusstudie benyttet et annet teoretisk rammeverk tilknyttet autonomi og arbeidslivstrening navngitt akronymet DOTS (Cavanagh et al, 2019). Bestående av fire konsepter - beslutningstaking, mulighetsbevissthet, overgangslæring og selvbevissthet - innebærer førstnevnte som å kunne ta informerte avgjørelser, neste å gjøre seg kjent med alternativer og potensielle kostnader og utfordringer de medfører, videre å erverve nødvendige ferdigheter til arbeidslivet og til slutt utvikling av kritisk tenkning og vurdering av egne evner og egenskaper. Utvalget av caser bestod i en skjermet arbeidsplass i form av et filmselskap der de ansatte kunne velge rolle selv, og et ikke-skjermet hotell med fadderordning. Intervju med både ledere og ansatte med funksjonsvariasjon vitnet om at

tiltakene deres for arbeidslivstrening gav tilfredsstillende grad av oppfølging og autonomi. På grunnlag av funnene oppmuntres næringslivet til å praktisere raus og kreativ tilrettelegging etter DOTS-modellen som gagnar både organisatorisk og personlig utvikling.

I en kritisk gjennomgang av skjermede arbeidsplasser (*sheltered workshops*) i USA blir ordningen problematisert i lys av den sosiale modellen på funksjon. Som nevnt i begrepsavklaringen, kan funksjon forstås som sprunget ut fra en begrensning med medisinsk årsak og en medisinsk løsning, og som et resultat av spriket mellom funksjons mangfoldet i befolkningen og den ensartede utformingen av samfunnsinstitusjoner. Gill beskriver det han betegner som den sosiale kontrakten mellom mennesker med funksjonsvariasjon og det øvrige samfunnet (Gill, 2005). Skjermede arbeidsplasser blir påstått drevet for å rense samfunnet for funksjonsvariasjon, forkledd som et sosialt bevisst tiltak for å tilby meningsfullt arbeid. Denne kontraktteorien tilsier at ansatte i skjermede arbeidsplasser frasierer seg autonomi i bytte mot en isolert tilværelse av simulert arbeid. Selv om forfatteren anerkjenner at det opprinnelige mandatet til skjermede arbeidsplasser er å legge til rette for overgang til regulært arbeid, gir vedkommende uttrykk for at dette ikke er deres reelle funksjon. Etersom de mest lærenemme og produktive brukerne imøtekommer kravene til eksterne forretningspartnere, er det disse som oftest holdes igjen, på tross av at disse antagelig er mest beredt på overgang. I forlengelse av dette, i stedet for å bli opplært i livsmestringsferdigheter med overføringsverdi til et ordinært arbeidsliv, fastslås det at de kun opplæres i de spesifikke ferdighetene knyttet til den skjermede arbeidsplassen. Dermed postuleres det at skjermede arbeidsplasser reproducerer lav sosioøkonomisk status hos denne gruppen. Paralleller trekkes mellom spesialundervisning og skjermet arbeid, med passivisering og føyelliggjøring som fellesnevner.

Teori

Livsmestring

Livsmestring defineres som *evnen til å forstå og påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv* (Udir, 2020). Videre kan livsmestring (*life-skills*) sies å bestå i utholdenhet, selvkontroll, sosiale ferdigheter, selvtillit, besluttsomhet og emosjonell stabilitet (Steptoe & Wardle, 2016). Det beslektede begrepet mestringstro (*self-efficacy*) har positiv assosiasjon med stressmestring og realistisk selvevaluering (Moksnes et al, 2018) og korrelerer negativt med prestasjonsangst og unnvikende atferd (Usher & Pajares, 2008). Evne til selvregulering blir mer og mer avgjørende med alderen, ettersom høyere utdanning og arbeidsliv innebærer mindre oppfølging og veiledning, samtidig med økt ansvar for planlegging og gjennomføring av mål og oppgaver. Likevel har barn i grunnskolen rapportert å oppleve høyere mestringstro knyttet til egne reguleringsevner enn elever ved videregående skole, i følge Usher og Pajares sin studie. Videre forbindes lav mestringstro med manglende kunnskap om nødvendige ferdigheter for å kunne utføre spesifikke oppgaver, som medfører lavere gjennomføringsevne (Usher & Pajares, 2008). Albert Banduras sosialkognitive begrep om mestringstro blir på den annen side kritisk gransket for å være for resultatorientert og legge ansvar og skape skyldfølelse for individet (Danielsen, 2021).

Sosioemosjonell læring og relasjonskompetanse

Forholdet mellom sosioemosjonell læring og livsmestring blir diskutert i en artikkel av Brush og kolleger (2022). Etter deres syn består livsmestring i ikke-akademiske ferdigheter som er avgjørende for å lykkes i utdanning, arbeid og livet for øvrig. Derimot råder det manglende enighet på tvers av fagmiljøer om hvilke slike ferdigheter som er mer utslagsgivende enn andre. Heller ikke fins det en klar konsensus på hvordan ferdigheter knyttet til sosioemosjonell læring og livsmestring skal avgrenses og formidles, blant annet grunnet varierende bruk av terminologi og vektlegging av ulike aspekter ved feltet. Fraværet av presisjon og klarhet på dette området hindrer implementering av livsmestring, hevdes det.

Artikkelforfatterne anvender følgende definisjon på sosioemosjonell læring: å tilegne seg et sett av ferdigheter, holdninger, verdier og adferd som dirigerer tanker og følelser med hensikt

i å lykkes i skole, arbeid og livet (Brush et al, 2022). Dette omfatter empati, perspektivtaking, emosjonell selvforståelse og selvregulering, relasjonsbygging og konfliktløsning i lek og samspill med andre. Forskning indikerer at sosioemosjonell læring programmer har størst virkning på grupper av lavere sosioøkonomisk status og kan forminske negative utfall av fattigdom, traumer og stress. Videre hevdes det at sosioemosjonell læring fremmer inkluderende pedagogikk, både med hensyn til kjønn, kulturell bakgrunn, læringsvansker og så videre (Brush et al, 2022).

Når det gjelder livsmestring i et relasjonelt perspektiv blir ressurser oppfattet innenfor en salutogenetisk ramme(Sælebakke, 2018). Enhver egenskap som kan anvendes for å skape velvære for en selv og andre regnes etter dette perspektivet å være en ressurs. Velvære er i så henseende er særlig tuftet på relasjoner. Relasjonskompetanse skildres som selve grunnlaget for livsmestring og defineres som settet av evner, ferdigheter, kunnskaper, og holdninger som etablerer, utvikler, vedlikeholder og reparerer relasjoner - både til seg selv og andre mennesker. Holdningsarbeid medfører at læreren tar ansvar for sin påvirkning av relasjonen og ikke ensidig attribuerer problemer til eleven. Gjennom anerkjennende og subjektiverende profesjonsutøvelse stimuleres eleven til å ta kreative risikoer, fordi nederlag ikke blir stigmatisert, men benyttet som læringsmulighet. Trygg tilknytning og relasjoner som kommuniserer at eleven er verdifull i fellesskapet, fremmer læring og mestring. Relasjonskvalitet mellom lærere og elever assosieres med elevenes faglige selvfølelse, indre motivasjon, innsats, læringsutbytte og hjelpesøkende atferd.

Salutogenese

Med salutogenese kastes det lys på faktorer som utvikler og fremmer helse, i kontrast til den patogenetiske tradisjonen (Suominen & Lindström, 2008). Bruk av generelle motstandsressurser iboende hos individet eller i vedkommendes miljø vil kunne lede til utvikling av en opplevelse av sammenheng, eller sense of coherence, som Aaron Antonovsky kalte det. Sense of coherence knyttes til opplevelsen av ens eget liv som forståelig, håndterlig og meningsfullt på tross av helsemessige utfordringer (Suominen & Lindström, 2008). Det salutogenetiske perspektivet presenterer et gradert syn på helse heller enn et binært - en er ikke enten syk eller frisk. I etterkant av publikasjonene til Antonovsky har teorien hans om opplevelse av sammenheng blitt videreutviklet til å definere helse som ikke bare fravær av smerte og sykdom, men nærværet av personlig og sosial velfungering. Per i dag er det denne definisjonen på mental helse Verdens Helseorganisasjon opererer med (World Health

Organization, u.å.). Langt de færreste opplever en tilværelse av optimal eller total mangel på livskvalitet. Hensikten med å anvende nevnt definisjon er å anerkjenne psykisk velvære som en menneskerettighet. Videre blir også helse konseptualisert som en ressurs til å mestre livet, og ikke bare et endelig mål (Bauer et al, 2020). Dette kan forstås som at eksempelvis god selvfølelse utgjør en ressurs for å etablere positive relasjoner med kolleger og nå målene en har satt seg fore, heller enn at sistnevnte er et premiss for det førstnevnte.

Empowerment

Empowerment kan på norsk oversettes til myndiggjøring eller bestyrking, og blir blant annet definert som å vinne kontroll over avgjørelser som får påvirkning på eget liv (Suarez-Balcazar et al, 2023). Alternativt blir det forklart som frigjøring og selvbestemmelse for undertrykte individer eller grupper (Dan, 2020). En sentral forutsetning for denne frigjøringen er en kritisk bevisstgjøring på egne muligheter og begrensninger, og bygge kapasitet til å stå opp for seg selv, eller utøve *self-advocacy* (Andersen, 2022; Suarez-Balcazar et al, 2023).

Talspersoner for og blant personer med funksjonsvariasjon har krevd sin rett og evne til å ta egne valg respektert av myndigheter og helsevesen (Dan, 2020). Bevegelsen har frontet en sosial modell på funksjon, der lavere funksjon ikke anses som noe iboende i individet, men et resultat av omstendighetene. Selv om mentale eller fysiologiske nedsettelse medfører begrensninger, regnes de ikke ifølge nevnt teori som nedsatt funksjon (*disability*) i seg selv. Mangelfull tilgang til aktiviteter, tjenester og arbeid blir tilskrevet samfunnets ekskluderende praksiser og holdninger, ikke den gjeldende personens helsetilstand eller diagnose. Eksempelvis savner ikke en döv elev nødvendigvis hørsel, men å få et læringsutbytte likeverdig med sine hørende medelever. Det kunne innebåret at det ble tatt i bruk tale-til-tekst under en forelesning eller oversettelse til tegnspråk. Funksjonsvariasjon blir gjennom denne linsen forstått som skapt av samfunnet (Burchardt, 2010; Goering, 2015; Andersen, 2022). I stedet for å betrakte samfunnets normer og standarder som statiske, gjøres det til gjenstand for kritisk gransking og forandring (Burchardt, 2010). Den foregående medisinske modellen blir kritisert for å overse interaksjonelle aspekter ved funksjon, og anse eksisterende sosiale normer og strukturer som noe forutbestemt og som den enkelte med funksjonsvariasjon må tilpasse seg, i stedet for motsatt (Burchardt, 2010; Andersen, 2022). Fremfor behandling og assimilering, fremhever den sosiale modellen universell utforming og økt selvstendighet som

løsningen. Selvstendighet må ifølge Morris (1997) ikke forstås synonymt med total uavhengighet og fravær av behov for hjelp, men å kunne ta egne avgjørelser, være seg aktiviteter med eller uten assistanse.

Selvbestemmelsesteori

Som et kritisk svar til tidligere teorier knyttet til mestring slik som Lev Vygotskijs nærmeste utviklingssone og de kompetente andre, samt mestringstro og resultatforventning ved Albert Bandura, fremheves det et mer humanistisk-eksistensielt perspektiv i selvbestemmelsesteori (Danielsen, 2021). I følge dette perspektivet kan ikke mestring bero seg ensidig på eksterne faktorer som å oppnå ytre anerkjennelse og belønning, eller unngå negativ tilsnakk og straff. I følge selvbestemmelsesteorien bor det et behov i alle mennesker for å utøve ferdighetene sine og være til nytte (kompetanse), handle utfra egen vilje uten ekstern innblanding (autonomi) og samhandle og bygge relasjoner med andre (tilhørighet eller *relatedness*) (Ryan & Deci, 2000; Danielsen, 2021). Forskningsgrunnlaget deres peker på at selvbestemmelse blomstrer under visse sosiale kontekster, og visner under andre. Det postuleres at mennesket er naturlig vitelysten og utforskende, men også sårbar for passivering av omgivelsene sine. Rammefaktorer som hevdes å fremme kompetanse, autonomi og tilhørighet er optimale utfordringer, ikke-kontrollerende evaluering og trygg tilknytning. Relasjonskvalitet mellom individet og dets omsorgsgivere, lærere eller ledere skal ha positive assosiasjoner med følelse av selvbestemmelse. En tverrsnittstudie på mulige effekter av å kombinere pedagogisk omsorg med selvbestemmelse overfor elever i grunnskolen viste at elevene opplevde om lag ti prosent mer indre motivasjon eller ytre autonom motivasjon (Danielsen et al, 2010). I motsetning til utbredt tankegang framstilles ikke ytre motivasjon som dikotomisk til indre motivasjon, snarere beskriver Ryan og Deci motivasjon som et kontinuum som spenner fra amotivasjon (fravær av motivasjon) til indre motivasjon (motivasjon ut fra aktivitetens iboende tilfredsstillelse). I mellom disse ytterpunktene finner en varianter av ytre motivasjon slik som *integrert ytre motivasjon*, *identifisert ytre motivasjon*, *introjeksjon* og *ytre kontrollert motivasjon*. Eksempelvis vil en bruker på en skjermet arbeidsplass plassert ut fra et byråkratisk vedtak, kanskje ikke oppleve oppgavene som tilfredsstillende i seg selv, men kan integrere verdiene og holdningene i arbeidsmiljøet med sine egne og dermed likevel oppleve seg selv som utløser av egne handlinger (*perceived locus of causality*). Et lignende begrep, kalt *internal locus of control*, tar for seg individets oppfattelse av at hendelser ikke simpelthen skjer *med* dem, men *av* dem, ved intensjon. Det har blir forbundet med at personer

med funksjonsvariasjon blir møtt av tjenesteytere med høye forventninger og kompetanseorientert arbeid (Suarez-Balcazar, 2023).

Med utgangspunkt i selvbestemmelsesteorien tilføres livsmestring et autonomifokus i det tidligere nevnte begrepet autonomistøtte (Uthus, 2020). Utover å planlegge og utføre mål (Usher & Pajares, 2008), vil selvregulering innebære å justere oppgaver etter egne evner og behov. Ansvar for egen læring uten reell medvirkning i kompetansemålene frarøver elever autonomi og medfører økt opplevelse av stress, og utgjør en trussel for elevenes livsmestring. Autonomistøtte som pedagogisk tilnærming krever i følge begge forfatterne en anerkjennende holdning og empatisk perspektivtaking fra læreren eller lederens side. Det vil innebære å veilede og oppmuntre eleven til å velge ut mål og fremgangsmåter som bidrar til elevens faglige utvikling, fremfor å overvåke og kontrollere hans eller hennes atferd (Uthus, 2020; Danielsen, 2021). De pedagogiske perspektivene knyttet til autonomistøtte kan sies å understøttes av internasjonal forskning på det nærstående konseptet selvdrevet læring eller *self-directed learning* (Boyer & Edmondson, 2014). Definert som en aktiv læringsform der studenten administrerer sin egen læringsprosess fra start til slutt, blir selvdrevet læring forbundet med blant annet økt mestringstro og opplevelse av at resultatene fremkommer av egen innsats, altså *internal locus of control*. Det faktum at studentene ikke bare styrer eget arbeid, men setter egne mål og velger ut fremgangsmåter og verktøy selv, løftes frem som betydningsfullt for studentenes motivasjon og læringsutbytte.

Metode

Vitenskapsteoretisk ståsted

Enhver forsker besitter en virkelighetsforståelse og et kunnskapssyn som legger premisser for det empiriske arbeidet. Synet på hva som konstituerer den sosiale virkeligheten; ens oppfatning av hva som betinger sikker og akseptabel kunnskap, gir føringer for hvordan en velger å innhente og analysere data, spesielt når forskeren benytter seg selv om forskningsinstrument. Ettersom temaet og problemstillingen for denne oppgaven omhandler livsmestring, vil enkeltmenneskers meningstilskrivelse og subjektive opplevelse være av høy relevans. Det er rimelig å anta erkjennelsesfilosofisk sett at menneskers oppfatninger av seg selv og sine omgivelser påvirker deres handlinger som sosiale aktører, og gå utfra at sosiale institusjoner og kultur formes av enkeltmenneskers bidrag - særlig når en trekker inn empowerment, selvbestemmelse og relasjonskompetanse. Uttrykt på en annen måte, å utføre forskning med grunnlag i teori om livsmestring ville harmonert i svak grad med et kunnskapssyn som ikke tok høyde for den menneskelige fortolkningsverdenen eller et sosialt virkelighetssyn som ikke gir individet agens i møte med sosiale enheter og organisasjoner - som eksempelvis positivisme og objektivisme. Denne forskningsoppgavens objekt er nemlig den opplevde virkeligheten til informantene slik de gir uttrykk for det gjennom kvalitativt intervju, og ikke deres atferd loggført gjennom systematisk observasjon. Dermed valgte jeg som forsker å ta utgangspunkt i en hermeneutisk erkjennelsesfilosofi (epistemologi) og en konstruktivistisk virkelighetslære (ontologi) som vitenskapsteoretisk ståsted. Dette metodologiske perspektivet avviser ambisjonen om objektiv blåkopiering av virkeligheten, men validerer muligheten for flere fortolkninger av den (Clark et al, 2021).

Felles premisser for hermeneutikk og konstruktivisme er overbevisningen om at verdinøytral observasjon og beskrivelse av den sosiale virkeligheten er uopnåelig. Det kan begrunnes med at forskeren er sosialt posisjonert når hen undersøker det sosiale miljøet tilknyttet det gjeldende forskningsarbeidet. Bevisst eller ubevisst vil egne erfaringer, verdier og forutinntattheter avgrense og fargelegge linsen en iakttar mennesker og sosiale fenomen gjennom. Jeg som forskers posisjon som ung kvinnelig student i spesialpedagogikk med bakgrunn som barnehagelærer gir et annet ståsted å fortolke fra enn eksempelvis en mannlig student i sosialt arbeid med bakgrunn i rus og rehabilitering. Kunnskap er således et produkt

bestående både av informantenes meningskonstruksjoner og forskerens meningskonstruksjoner av disse igjen (Kvale & Brinkmann, 2015; Clark et al, 2021).

Refleksivitet og selvbevissthet løftes frem som en forutsetning for sannferdig analyse også hos Ho med kolleger (2017). På et overordnet plan er formålet med fortolkning av levde opplevelser å møte andre mennesker med mer omtanke. Vår førforståelse av verden begrenser vår evne til å se fenomener og mennesker for det de er, det er som om et slør av forhåndsdefinerte meninger legger seg mellom betrakteren og det betraktede. Om så vi klarer å sette våre personlige verdier og holdninger til side, vil fremdeles språket ramme inn fortolkningsprosessen. Med basis i Heideggers fenomenologi, instrueres forskere til å ta bolig i språket for å av-sløre (*unconceal*) den tilslørte meningen i menneskelig erfaring. Dette mener artikkelforfatterne oppnås i størst grad gjennom induktiv tilnærming, altså analyse drevet frem av datamaterialet i seg selv. Teoribaserte rammeverk, som kjennetegner deduktiv tilnærming, frarådes for å unngå ytterligere til-sløring (*concealing*) av mening. Selv om det erkjennes at all fortolkning vil være begrenset av språk og kulturell kontekst uavhengig av metode, oppfordres det like fullt til å velge en tilnærming som er så tro mot datamaterialet som mulig. En potensiell felle å gå i kan være å bli så epistemologisk fordypt i det utvalgte teoretiske rammeverket at forskeren fortolker datamaterialet slik at meningen og opplevelsene til informantene manipuleres i favør av litteraturgrunnlaget. En annen snublestein kan være at en overser informasjonsfylldig materiale grunnet dens tilsynelatende irrelevans for problemstillingen, men som like fullt kan berike fagfeltet til forskningsarbeidet. Derfor ble det bestemt at det ved manglende samsvar mellom problemstilling og datamateriale blir gjort endringer i problemstillingen, med hensikt i å bevare troverdigheten og bekreftbarheten (se validitet og reliabilitet under) i dataanalysen.

Forskningsdesign

Ettersom feltet for forskningsarbeidet omhandler én enkelt organisasjon og dets karakteristika, er kasusstudie eller casestudie valgt som forskningsdesign for denne oppgaven. Den utvalgte organisasjonen - Bjørknes AS - er ikke tilfeldig, men utgjør derimot forskningens tematikk og problemområde. Med casestudie som forskningsdesign er formålet å undersøke den aktuelle organisasjonen med henblikk på dens særegne kontekst, heller enn å samle inn statistisk generaliserbare data (Clark et al, 2021).

Utvalg av informanter

Som vanlig i kvalitativ forskning har det også i denne oppgaven blitt foretatt et ikke-sannsynlighetsutvalg, også kalt strategisk utvalg. Temaet og problemstillingen for oppgaven indikerer eksplisitt hvilke informanter som besitter mest omfangsrik og relevant informasjon. Det ligger i kausstudiens natur at en spesifikk sak og person(er) er i søkelyset, og at randomisert utvelgelsesprosess ikke er en nødvendighet (Clark et al, 2021).

Inklusjonskriteriene for utvelgelsen ble dermed at informantene måtte være ansatt ved den aktuelle organisasjonen, og at de arbeidet i tett samspill med brukerne på daglig basis, i den grad at deres daglige arbeid hadde innvirkning på brukernes livsmestring. I forkant av vårsemesteret masteroppgaven påbegynte tok jeg kontakt med konsulenter fra arbeids-og inkluderingselskapet Bjørknes AS og spurte om de hadde anledning til å delta i en intervjustudie om livsmestring og inkluderende arbeidsliv som kan bidra til det spesialpedagogiske fagfeltet. Denne muligheten dukket opp som følge av jeg hadde kjennskap til konsulentene fra et tidligere prosjekt. Konsulentene takket ja og gav uttrykk for begeistring rundt tematikken. Disse henviste så videre til sine kolleger på andre avdelinger og prosjekter i samme organisasjon som forslag til flere deltakere med nyttig informasjon. Dermed kan det hevdes at utvelgelsesprosessen bar preg av snøballutvalg. Det ble utvalgt tre avdelinger i Bjørknes AS, benevnt i denne studien med pseudonymene Arbeidstrening, Tilpasset Arbeid og Good Game. I antall teller selve informantene seks enkeltpersoner, to fra hver avdeling. Disse blir ikke oppgitt ved verken navn eller pseudonym. Det forholdsvis smale utvalget av informanter kan rettferdiggjøres ut fra Malteruds prinsipp om informasjonsstyrke eller *information power* (Clark et al, 2021). Ettersom studien er kasusbasert er den spesifikk og avgrenset i både tema, problemstilling og utvelgelseskriterier. Datainnsamlingen og dataanalysen har til hensikt å generere så utdypende og fyldig informasjon som mulig om et partikulært tema, heller enn å utforske flere dimensjoner av et bredere tematisk felt (Clark et al, 2021).

Datainnsamling

Innsamling av data ble utført i form av semistrukturerte intervjuer basert på intervjuguide. Metoden er valgt ettersom problemstillingen spesifikt rettes mot jobbkonsulentenes tilnærminger for å fremme livsmestring hos brukerne. Hadde problemstillingen derimot vært formulert mer åpen og orientert mot informantenes generelle holdninger til livsmestring, kunne ustrukturert intervju vært et plausibelt alternativ. Intervjuguiden ble designet slik at

rekkefølgen på spørsmålene kunne tilpasses hvordan og i hvilket omfang informantene ønsket å besvare dem. Oppbygningen bestod i fem hovedspørsmål og syv oppfølgings- og utdypningsspørsmål (se vedlegg nederst). Temaene i intervjuguiden består i kartlegging av ressurser, ressurser som begrep, mestringserfaringer og arbeid med å håndtere brukere eller studenters livsutfordringer. Oppfølgings- og utdypningsspørsmålene ble stilt dersom ikke de allerede ble besvart i deres tilhørende hovedspørsmål. Det ble åpnet opp for at informanten kunne tilføye ytterligere kommentarer ved slutten av intervjuene, enten direkte eller indirekte tilknyttet spørsmålene. Utdypende svar og fortellinger er en naturlig del av forskning på menneskers oppfatninger av den sosiale virkeligheten de lever i, noe det blir tatt høyde for under intervjuprosessen. Like fullt ble spørsmålene stilt med samme terminologi og ordlyd, slik at intervjuene ble sammenlignbare under dataanalysen. Begrepsbruken i intervjuguiden er utformet både med hensyn til forståelighet og i tråd med teorigrunnlaget. Spørsmålene i intervjuguiden tar for seg informantenes erfaringer knyttet til arbeid med livsmestring og deres refleksjoner rundt disse (Clark et al, 2021). Som nevnt ble det intervjuet seks informanter fra tre ulike avdelinger på Bjørknes AS, hvorav to jobbkonsulenter ble intervjuet av gangen. Intervjuet med konsulentene fra prosjektet Good Game fant sted på selve arbeidsplassens lokasjon, med intensjon om å trygge informantene. Tilsvarende var hensikten med resterende informanter, men ble utført per videosamtale grunnet sykdom. Hvert intervju varte i om lag førtifem minutter, der svarene ble transkribert gjennom notering på datamaskin. Det ble altså ikke tatt opp lyd underveis.

Dataanalyse

Datatilfanget er bearbeidet i form av tematisk analyse (Nowell et al, 2017; Clark et al, 2021). Arbeidet med analyse foregikk parallelt med datainnsamlingen. Intervjunotatene ble transkribert om til memos, koder og kategorier og videre til temaer. Et tema i forskningsmessig forstand kan defineres som påstander eller utsagn som fanger essensen i et datamateriale (Cernasev & Axon, 2023). Analysemetoden ble valgt på grunnlag av dens allsidige og fleksible natur, den er anvendelig i mange ulike kvalitative arbeider, intervju så vel som etnografi og deltakende observasjon. Store mengder data blir redusert og mer strukturert, noe som skaper oversikt til å identifisere mønster til gjenstand for drøfting opp mot litteratur og teori. På den annen side foreligger en risiko for at tolkninger og slutninger blir hevdet uten tilstrekkelig begrunnelse, noe som truer troverdigheten (*trustworthiness*) til arbeidet. Gjennomsiktighet og sporbarhet er tilstrebet gjennom å velge en etablert modell for

tematisk analyse og dokumentere endringer og selvrefleksjon underveis. Den valgte modellen består i følgende seks trinn: 1) gjennomlesning av datamateriale og notering i stikkord det som fanger oppmerksomheten og skiller seg ut som interessant, 2) dernest enkel og åpen koding, 3) identifisere tema og utpeke sammenhenger mellom kodene innbyrdes og med teorigrunnlag 4) gjennomgå temaene og sette dem sammen til tema av høyere orden, eventuelt utvikle undertema, 5) definere og beskrive hvordan temaene hører sammen, og avslutningsvis 6) underbygge temaene på basis av koder og utvalgt litteratur. Videre ble temaene ikke bare identifisert, men også begrunnet på grunnlag av datamaterialet og utvalgt litteratur. Det ble ikke anvendt digitale analyseprogrammer slik som NVivo eller liknende.

Validitet og reliabilitet

På bakgrunn av vitenskapsteoretisk standpunkt basert på hermeneutikk og konstruktivisme er troverdighet (*trustworthiness*) valgt som alternativt begrep for reliabilitet vedrørende forskningskvalitet (Clark et al, 2021). Gjennom fyldige og tykke beskrivelser under tematisk analyse forsøkes det å sikre kredibilitet (*credibility*), tilsvarende intern validitet. På den måten etterstrebes en tilnærmet samsvar mellom problemstilling og litteratur på ene siden og innsamlede data på andre siden. Spesifikt for denne oppgaven måles kredibilitet opp mot hvorvidt teori på livsmestring og tilrettelagt arbeid korresponderer med informantenes besvarelser på temaet. Innlemming av memos og notater fra forskningsprosessen er gjort med hensyn til pålitelighet (*dependability*). Ved hjelp av selvgransking tas det til sikte å understreke at forskeren ikke tilskriver seg verken evne eller intensjon om å absorbere informasjon fra den sosiale settingen og overlevere denne sømløst til publikum. Av samme grunn blir metode for utvalg, datainnsamling og dataanalyse utbrodert i detaljer slik at fremgangsmåten blir så transparent for leserne som mulig. Intensjonen er å øke oppgavens bekreftbarhet (*confirmability*), alternativt til objektivitet (Clark et al, 2021). Ettersom kvalitativ forskning ofte tar utgangspunkt i en konstruktivistisk vitenskapelig ståsted, åpnes det opp for at flere tolkninger kan stemme samtidig. To supplerende punkter, deriblant (*criticality*) omhandler prosedyrer en kan ta i bruk for å fremme selvrefleksjon og selvgransking i sentrale metodiske avgjørelser. Det andre, (*integrity*), dreier seg om å sjekke fortolkningen for validitet og forankring i data, og presentere funnene med ydmykhet (Cernasev & Axon, 2023). Det har jeg som forsker gjort gjennom å anvende drøftende

uttrykksmåter slik som “på den ene siden/andre siden kan det tenkes at”, “det er rimelig å anta at”, “en annen mulig tolkning er” i diskusjonsdelen av oppgaven.

Ekstern reliabilitet i form av repliserbarhet anses som lite relevant i denne oppgaven gitt valget av casestudie som forskningsdesign. Ettersom det er de unike kvalitetene ved gjeldende kasus som er gjenstand for undersøkelse, bortfaller nødvendigheten av å fremkalle identisk datamateriale ved eventuell gjentakelse av studien. Det samme kan sies om generalisering, eller ekstern validitet. Det smale utvalget av informanter kvalifiserer ikke til representativitet, og det er heller ikke formålet. Derimot kan funn fra gjeldende case ha overføringsverdi til lignende caser, slik som tilnærminger til livsmestring i tilrettelagt arbeid i andre kommuner (Clark et al, 2021).

Når det gjelder bekreftbarhet så vedgår jeg at kjennskapen min til informantene medfører både muligheter og begrensninger i dette henseende. Fra én vinkel vil mine tidligere erfaringer og inntrykk fra det tidligere prosjektet med Bjørknes AS utgjøre en tolkningsbias eller skjevhet i min fortolkning av informantenes svar. Det kan eksempelvis gi utslag i at når det fortelles om en type metodikk eller tilnærming informant(en) påstår er deres praksis, kan jeg risikere å tilskrive disse utsagnene mer eller mindre troverdighet basert på de forkunnskapene jeg selv gjorde meg i denne perioden. Med andre ord, foreligger det en risiko for å bevisst eller ubevisst veie egne erfaringer og informantenes opp mot hverandre og at dette ville påvirket datainnsamlingen og analysen. Imidlertid kan det hevdes at forkunnskapen og erfaringene jeg besatt utgjorde en nærhet til feltet, og bidro til at jeg klarte å mentalisere og leve meg ytterligere inn i informantenes meddelelser. I den forlengelse kan det tenkes at denne erfaringsbakgrunnen gjorde fordommene eller før-forståelsen min mer identifiserbar med tanke på den hermeneutiske sirkelen (Gilje, 2019).

Med tanke på pålitelighet er det sentralt å drøfte valg av transkripsjonsmetode. Som det blir nevnt i etterfølgende del om forskningsetikk, valgte jeg å ikke ta opp lyd av hensyn til tillitsbygging og trygging av informantene. Konsekvensene for påliteligheten og nøyaktigheten er at muligheten til å gå tilbake til datamaterialet i rå form uteblir, ettersom jeg i etterkant av intervjuene satt igjen med notater, som allerede før den formelle analyseprosessen har vært gjennom en fortolkende bearbeidelse. I tillegg kan det ha hatt innvirkning på min tilstedeværelse under selve intervjusituasjonen, og ført til at jeg kan ha gått glipp av noe jeg ellers ville registrert under den frigitte kapasiteten lydopptak gir. Disse

rammebetingelsene til tross, opplevde jeg det som uproblematisk å transkribere på denne måten, da informantene fikk anledning til å ta seg betenkningstid og svare i et roligere tempo. Videre er det mulig å betrakte fraværet av lydopptak for å ha en anonymiserende virkning, ettersom jeg som forsker ikke får anledning til å bli påminnet om hvilken stemme som tilhørte hvilken informant.

Forskningsetikk

Tre sentrale verdier kan sies å utgjøre forskningsfellesskapets etiske rettesnor: sannhetssøken, etterrettelighet og åpenhet (De nasjonale forskningsetiske komitéene, 2021). Andre forskeres og akademikers arbeider er i denne oppgaven blitt kreditert gjennom kildehenvisning i oppgavetekst og litteraturliste. Ivaretagelse menneskeverdet er gjort ved å sikre autonomi, frivillighet og vern mot alvorlig og utilbørlig belastning. Informantene i studien har deltatt på grunnlag av fritt og informert samtykke, altså frivillig deltakelse basert på informasjon om tema og problemstilling, med mulighet til å trekke seg fra forskningsarbeidet på hvilket som helst tidspunkt. Om én eller flere av informantene skulle ta avgjørelsen å trekke seg fra studien, behøver de ikke å oppgi noen grunn eller forklaring. Med tanke på konfidensialitet ble transkriberingen av intervjuene slettet umiddelbart etter analyse og drøfting var ferdigstilt. Det er ikke gjort opptak av verken bilde eller lyd, transkriberingen er utført gjennom digital notering av informantenes besvarelser under intervjuene. Informantenes navn blir ikke nevnt, heller ikke alder eller kjønn. Det gjeldende arbeids- og inkluderingskonssernet har fått pseudonymet Bjørknes AS, og avdelingene blir benevnt som Arbeidstrening, Tilpasset Arbeid og Good Game. Derved blir ingen identitet gjort kjent gjennom verken ansikt, stemme eller personlige opplysninger som navn, alder, kjønn eller arbeidsplass. Ingen medlemmer av sårbare grupper utgjør deltakere i studien, kun jobbkonsulenter ansatt i organisasjonen. Videre har jeg som forsker verken tilføyd eller sløyd deler av svarene fra datainnsamlingen og har dermed ikke tillagt informantene meninger de ikke har gitt uttrykk for. Med hensikt i å etablere tillit mellom meg som forsker og informantene, bestemte jeg meg for å ta kontakt med personer som allerede var meg bekjent fra nevnt prosjektperiode. Å skulle formidle informasjon i et intervju, enten på vegne av en selv personlig eller sin arbeidsplass eller begge deler, kan oppleves som en krevende situasjon. Som informant risikerer en at egne utsagn blir framstilt i et uønsket lys, enten grunnet sprik mellom deres og forskerens fortolkning eller bevisst manipulasjon av data fra forskerens side. Min hensikt som forsker var å minimere risikoen for misforståelser eller informantenes eventuelle frykt for å bli

misforstått. Kjennskapen informantene hadde til meg kan forhåpentligvis ha skapt trygghet og forminsket den eventuelle belastningen med å delta i studien. Opplevelse av mest mulig trygghet og minst mulig prestasjonsangst var også grunnen til at det ikke ble tatt opp lyd, på tross av at dette kunne forsterket påliteligheten og bekreftbarheten i datamaterialet. Når det er sagt kunne uro oppstått også av at jeg noterte underveis, ettersom jeg noterte ord for ord det informantene meddelte. Likevel kan det argumenteres for at informantene ble skånet for belastningen av at deres stemme (bokstavelig talt) potensielt kunne bli gjort til gjenstand for gransking og vurdering. Selv ved informert og frivillig samtykke med samtlige hensyn tatt vil det alltid eksistere et asymmetrisk forhold mellom forskere og deltakere. En forsker har makt til å bevisst og ubevisst produsere data som kan sette deltakerne i en kompromitterende situasjon. Denne ubalansen kan ikke bli jevnet ut fullstendig, men bevisstheten på dens eksistens bidrar til å minimere den.

Tematisk analyse

I følgende kapittel presenteres datamaterialet fra intervjuene i form av en beskrivelse av prosessen bak familiarization, åpen koding og utvikling av temaer fra kodene. Ut fra den fenomenologiske tilnærmingen til induktiv tematisk analyse (Ho et al, 2017) tilsiktet jeg å bearbeide datamaterialet på dets egne premisser, uten å bli begrenset av et forhåndslaget skjema. Dette åpnet muligheten for utvikling av tema som strekker seg utover litteraturgrunnlaget. Videre kan det sies virke kompensatorisk på det faktum at det ikke ble brukt lydopptak og data ikke ble samlet inn i sin mest ubearbeidede form. Derimot trakk jeg paralleller og koblinger mellom datamaterialet på den ene siden og begreper, perspektiver og funn fra denne oppgavens teoridel underveis og i etterkant. På denne måten ble kodingsprosessen utført i tråd med informantenes eget språk og begrepsapparat, såkalt erfaringsnær eller *emisk* beskrivelse. Tilknytningen mellom datamaterialet og litteraturgrunnlaget følger i diskusjonsdelen og utgjør på sin side en mer teorinær eller *etisk* beskrivelse (Gilje, 2019).

Familiarization og memos

Det første steget eller stadiet gikk ut på å lese gjennom datamaterialet flere ganger for å markere sitater og oppsummere disse i stikkord i form av en kommentar i margin. I tillegg ble umiddelbare assosiasjoner til tidligere forskning og teori notert, men adskilt fra stikkordene i egne kommentarfelt. Dette ble gjort av to grunner. Fortrinnsvis for å beholde datamaterialets nærhet til de faktiske utsagnene til informantene, og dernest for å bevare refleksjoner til senere drøftingsdel før de ble glemt underveis i analyseprosessen. Nedenfor blir det gjort rede for betraktninger fra memos nedtegnet umiddelbart etter intervjuene. Dertil følger de åpne kodene og temaene i neste underkapittel.

Innledningsvis i memosene ble skildringer av kroppsspråk jeg observerte hos informantene mens de besvarte spørsmålene. Av hensyn til aspekter knyttet til reliabilitet, bør det også her erkjennes at to av informantene ble intervjuet ansikt til ansikt, og de resterende fire per videosamtale. Denne forskjellen har naturligvis konsekvenser for omfanget og utartelsen av informantenes kroppsspråk og blir tatt høyde for i de kommende betraktningene. Under intervju med jobbkonsulentene fra Arbeidstrening ble jeg vitne til det jeg oppfattet som en

rolig og lun framtoning der de satt ovenfor hverandre med blikkene vendt mot storskjermen der videosamtalen med meg ble vist. Begge jobbkonsulentene lyttet tålmodig på spørsmålene jeg stilte dem, og besvarte dem med vennlig og stabilt toneleie. Med informantene fra Tilpasset Arbeid opplevdes tonen mer uformell og humorfylt, noe jeg forstod som et uttrykk for bekjentskapen vi hadde i forkant av intervjuet, jamfør det tidligere prosjektet jeg deltok i ved Bjørknes AS. Jobbkonsulentene satt ved siden av hverandre og med ansiktene fanget opp av et felles webkamera, og besvarte spørsmålene med seriøst, men samtidig muntert gemytt. I det fysiske møtet med Good Game satt jeg og jobbkonsulentene rundt et kaffebord på deres kontor. Informantene varierte mellom å vende blikket mot meg og på hverandre mens de besvarte spørsmålene mine. Det ble også vekslet mellom at de så opp i luften og kontemplerte over spørsmålene, og å henvende seg direkte mot meg uttrykt med formuleringer som “tenk deg at...”. Alt i alt opplevdes informantenes non-verbale kommunikasjon som velkomment og at de hadde et genuint ønske om å gi så utfyllende og innholdsrike svar som mulig.

Dernest noterte jeg meg inntrykket av at informantene på tvers av avdelingene fremhevet verdier og idéer rundt relasjonskvalitet, og fremstår som å ha et subjektiverende syn på klientene og studentene. Med subjektiverende menes det her at informantene omtalte klientene og studentene på en måte som ble tolket som at de anerkjente dem som mennesker med egen vilje og synspunkter om deres egen livssituasjon. Med andre ord, at de anså dem som langt mer enn kun rollen klient eller student, og i den forlengelse sin egen funksjon som mer enn jobbkonsulenter. På samme tid virket samtlige informanter til å utvise et profesjonelt skjønn når det gjelder rolleforståelsen deres av seg selv. Formulert på ymse vis ble det gitt uttrykk for at de var bevisste på grensen mellom en støttespiller og en helsefagkyndig, og de tilstrebet en varm og tilpasningsvillig tilnærming uten å overskride grensen til terapi. Det overordnede målet for jobbkonsulentene ble fortolket som heller enn å finne en løsning på livsutfordringene deres, å være på tilbudssiden med tilrettelegging og fleksible alternativer med arbeidsoppgaver og praksisplasser - og på samme tid stille forventninger om å ta konsekvensene av de valgene klientene og studentene tar for seg.

Temaer

Det første settet av temaer ble utviklet basert på kategorisering av de innledende kodene. Det første ble hetende *nytteorientert vs. relasjonsorientert ressurs*syn. Ressurs som et tema falt

naturlig ettersom to av de første spørsmålene i intervjuguiden omhandlet ressurser. Det første lød *hvordan kartlegger dere ressurser hos brukerne? dernest hvordan vil du definere begrepet ressurs?*. Temaet utledet av koder fra svarene til jobbkonsulentene i Arbeidstrening som *alltid på let, de små tingene, og det positive og omdanning av ferdigheter*; koder fra uttalelsene til Tilpasset Arbeid som *arbeidslivets ABC, bidrag til arbeidsmiljøet, selvfølgeligheter, orden og høflighet*; og koder fra sitatene til informantene fra Good Game som *bidrag til fellesskapet, talenter, ressurser for næringslivet og å endre et rom*. Informantenes sitater ble dernest sortert etter underkategoriene *nytteorientert* og *relasjonsorientert*. Denne dimensjonen ble valgt ut fra måten jeg som forsker fortolket deres oppfatning basert på måten de ordla seg da de gjorde rede for begrepet og kartleggingsverktøyene deres. Felles for informantene var at de fremhevet ressurser assosiert med ferdigheter med nytteverdi for arbeid, akademia og næringsliv, slik som gaming - og ressurser av mer personlighetsmessige og relasjonelle kvaliteter, som det å ville andre vel.

Blant de nytteorienterte kodene fulgte *omdanning av ferdigheter, de små tingene, Arbeidslivets ABC, orden, talenter og ressurser for næringslivet*. På sin side utgjorde kodene *alltid på let, det positive, bidrag til arbeidsmiljøet høflighet og å endre et rom* den relasjonsorienterte bolken. Ettersom koder fra begge underkategorier opprinner fra alle tre avdelinger og deres besvarelser, ble datamaterialet fortolket dithen at samtlige informanter befinner seg på et kontinuum mellom disse synene.

I likhet med forrige tema har også neste tema opphav i spørsmål fra intervjuguiden. Blant disse gjorde spørsmålene *Hvordan tenker du brukermedvirkning bidrar til å forberede brukerne til arbeids- eller studielivet?* og *Hva legger du i begrepet medvirkning?* seg gjeldende. Begrepet eierskap og ansvar ble nevnt hyppig både innenfor og på tvers av intervjuene. Dermed ble det neste temaet døpt *medvirkning som eierskap og ansvarliggjøring*. Alternativt kunne andre begreper forbundet med medvirkning slik som tilhørighet og deltakelse, utgjort beskrivende navn på temaet, men vektingen av verdien i å ta eierskap til eget liv eller egen utvikling ble etter min fortolkning særlig fremtredende. Kodene som ledet til temaet medvirkning som eierskap og ansvarliggjøring bestod i *ansvar for egen prosess og utvikling, skaffe praksissted selv, ta konsekvensene, involvert i alle ledd, og ingen vil bare bli plassert* fra Arbeidstrening; dernest kodene *selvstendigjøring, informerte valg, eie veien selv og ikke legge det i hendene på dem* fra Tilpasset Arbeid; og attpåtil *eierskap, ansvar for konsekvenser, selverkjennelse og søke hjelp* fra Good Game.

Det tredje og siste temaet fikk benevnelsen *tillitsbygging: tid, trygghet og tålmodighet*. I likhet med de øvrige temaene ble *tillitsbygging: tid, trygghet og tålmodighet* utviklet fra koder fra datamaterialet fra de respektive avdelingene. Fra Arbeidstrening ble koder som *god relasjonsbygging, de kjenner vi vil dem vel, sett som verdifulle mennesker, våger mer under tillit, deres premisser, byttemulighet*, og *sett og hørt* knyttet til dette temaet grunnet vektleggingen på en tillitsfull og trygg relasjon mellom jobbkonsulent og klient. Samme gjelder kodene *de tre t-ene (tid, trygghet og tålmodighet), trygg på seg selv og andre, gi tid, pushe passe hardt, ingen straff, åpen dør, skreddersyng* og *tro på dem* fra Tilpasset Arbeid om deres klienter og kodene *trygg havn, støttespillere, tett oppfølging, bli møtt med forståelse*, og *personligheten kommer frem* om Good Games studenter. Temaet *Tillitsbygging: tid, trygghet og tålmodighet* kan sies å fange essensen av svarene på hovedspørsmålet *Hvordan håndterer du livsutfordringene til brukerne?* Etter mitt fortolkende skjønn ble tilnærminger og holdninger relatert til relasjonskvalitet, relasjonsbygging og relasjonelt perspektiv på læring særlig markante. Ord som trygghet, tillit, behov, tilrettelegging og forståelse har blitt nevnt og utbrodert i samtlige intervjuer av samtlige informanter. I tillegg gjør svarene på underspørsmålene seg relevante for dette temaet. På det første underspørsmålet *Har du lagt merke til om brukerne endrer oppfatning av sine livsutfordringer mens de har arbeidet her/ deltatt i prosjektet?* kom det fram hvordan studenter og brukere ble mer synlige som hele mennesker og deres helseproblemer og livsutfordringer havnet mer i bakgrunnen, som følge av at jobbkonsulentene hadde tatt seg tid til å lytte til dem og tilby seg som støttespillere.

Funn og diskusjon

For å kunne komme nærmere en besvarelse på problemstillingen om hvordan ansatte ved Bjørknes AS arbeider for å fremme livsmestring hos brukerne og studentene sine vil det bearbejdede datamaterialet fra intervjuene bli drøftet. Temaene utviklet fra den tematiske analysen blir drøftet i lys av overensstemmelser og kontraster med tidligere forskning og teori. De mest toneangivende sammenhengene mellom empiri og teori har vært følgende: mellom temaet *nytteorientert vs. relasjonsorientert ressurskartlegging* og relasjonskompetanse samt salutogenese ; mellom temaet *medvirkning er eierskap og ansvarliggjøring* og selvbestemmelsesteori samt empowerment; mellom temaet *tillitsbygging: tid, trygghet og tålmodighet* og autonomistøtte samt det relasjonelle spesialpedagogiske perspektivet. Kapittelet er strukturert etter underoverskrifter navngitt etter de endelige temaene.

Nytteorientert vs relasjonsorientert ressurskartlegging

En fellesnevner ved spørsmål om kartlegging av ressurser var informantenes innstilling på å finne noe positivt og samfunnsnyttig hos enhver bruker eller student. Dette kan leses ut fra Good Game sitt utsagn om at “vi skal synliggjøre og bevisstgjøre dem på de ferdighetene de har utviklet fra gamingen”, og arbeidstrening som sier “har du erfaring i å reflektere, tenke konstruktivt eller game, kan det omsettes til en ressurs”. Tilsvarende blir antydning av Arbeidstrening i det de meddeler at “de alltid er ute etter noe de er gode på (...) sosialt eller faglig, som kan bidra til et godt arbeidsmiljø”. Uttrykt på en annen måte, blir eksisterende egenskaper og ferdigheter hos den enkelte oppdaget og tatt i bruk slik at disse kan videreutvikles og overføres til vedkommendes arbeidsliv eller studieliv. Dette kan sies å resonere med Breilid og Dyrnes (2017) sin innfallsvinkel på det relasjonelle spesialpedagogiske perspektivet som at større fokus og bruk av individets eksisterende styrker bør komme i forgrunnen for vansker og diagnoser. Det er også resonabelt å linke informantenes kartleggingsrutiner og betraktninger på ressursbegrepet til det salutogenetiske perspektivet på helse. Ved Arbeidstrening foretas det “fysioterapeutisk funksjonsvurdering”, men det kartlegges også refleksjonsevne hos brukere; Tilpasset Arbeid kartlegger “ulike bistandsbehov og hvordan de lærer best”; Good Game “avdekker sykdomsbildet” men på samme tid “lyst og interesser” knyttet til gaming. Som drøftet tidligere gir informantene uttrykk for å anse brukerne og studentenes ressurser som overførbare til å mestre arbeids- og

studieliv, noe som kan tolkes som å styrke oppfatningen av helse som ressurs til å mestre livet (Bauer et al, 2020).

Informantenes ressursyn kan hevdes å være beslektet med det relasjonelle perspektivet innen spesialpedagogikk (Breilid & Dyrnes, 2017) og den sosiale modellen innen funksjonsvariasjon (Burchardt, 2010; Goering, 2015; Andersen, 2022). Beskrivelsen fra Good Game om ressurs som "et menneskets tilstedeværelse i et rom" kan sies å vitne om et interaksjonistisk perspektiv. Dette minner om det som det medisinske modellen på funksjonsvariasjon kritiseres for å mangle - et henblikk på hva mennesker med spesialpedagogiske behov og funksjonsvariasjon kan bidra med i mellommenneskelig sammenheng. Også gangbart er det å koble et nytteorientert ressursyn ut fra beskrivelser av ressursbegrepet som "Arbeidslivets ABC", hvilket er nærliggende å assosiere med forfektelsen av å gjøre utdanningsløpet mer praktisk rettet (Gabureanu, 2015; Choiseul-Praslin & McConnell, 2020). Flere av brukerne har ikke fullført videregående utdanning, hvilket kan utgjøre insentiv til å dreie fokuset på ferdigheter direkte knyttet til arbeidslivet. Dette nytteorienterte perspektivet og det relasjonelle perspektivet blir ikke tolket som gjensidig utelukkende, men derimot et kontinuum og gjensidig utfyllende. Altså blir det dratt veksler mellom å fremheve brukerne og studentenes behov for ferdighetstrening og å bli sett som verdifulle i kraft av å være mennesker.

Vektleggingen av ressursenes verdi for fellesskapet er en annen gjenganger i funnene. På grunnlag av dette er det tilforlatelig å spørre om det kan eksistere et forhold mellom medvirkning/eierskap og tilhørighet i fellesskapet. Om det er arbeidsfellesskapet i vernet arbeid, i ordinært arbeid, lokalsamfunnet eller storsamfunnet det er tale om, så blir det uttrykt at om brukerne og studentene får erfare at de besitter noe nyttig og verdifullt, vil det få positive ringvirkninger for andre så vel som i eget liv. Den årsaksmessige retningen - hva som utløser det andre - er ikke gjenstand for analyse i denne oppgaven. Imidlertid kan det bli argumentert for at begge deler er plausible. På den ene siden vil opplevelse av å bruke personlige hobbyer og interesser til noe samfunnsnyttig skape følelse av å ha en naturlig plass i et fellesskap. På den andre siden kan en eksisterende følelse av tilhørighet til arbeidsgruppen og en tillitsfull relasjon til lederen utgjøre en kilde til motivasjon, og dermed lede til økt opplevelse av autonomi og kompetanse (Deci & Ryan, 2000).

Mens Gill brakte opp tendensen til å avgrense ferdighetsopplæring slik at brukerne ble hindret overgang til ordinært arbeidsliv, meddelte informantene fra Arbeidstrening om at Good Game om at promoterte studentene som ressurser overfor næringslivet, grunnet deres kompetanse fra gaming. Om det er en slik tilnærming brukerne og studentene blir møtt med i praksis, er det ikke belegg for verken å bekrefte eller avkrefte, ettersom denne studien er intervjubasert og ikke involverer observasjon. Ei heller er det hensikten å bruke gjeldende datatilfang får å undergrave mer kritiske perspektiver slik som i den nevnte artikkelen, men derimot for å sammenligne og kontrastere. Likevel kan det infereres at det er en inkluderende holdning som gir seg til kjenne i denne studiens datamateriale. Basert på uttalelser om å skreddersy etter brukerne og studentenes behov og samtidig stille tydelige forventninger, tyder på at informantene betrakter dem som både sårbare og kompetente. Med andre ord blir brukerne og studentene innlemmet gjennom tilrettelegging vis a vis ansvarliggjøring.

Medvirkning som eierskap og ansvarliggjøring

Et annet mønster i funnene var hvordan medvirkning ble definert og implementert av jobbkonsulentene. Informantene beskrev det blant annet som “å ta ansvar for sin egen prosess”, “eie veien selv” eller “eierskap”. Begrepet eierskap går igjen i både datamaterialet og hos Breilid & Dyrnes (2017) når det gjelder medvirkning som del av arbeidet med livsmestring. Konsulentene virker å være bevisste på å ikke overskride sine rolle som støttespillere og unngå å ta avgjørelser brukerne og studentene er i stand til å gjøre selv. Det kan tenkes at de deler selvbestemmelsesteoriens premiss om at reelt autonome handlinger drives fram av indre regulering og oppfattes som at de er utløst av en selv *perceived locus of causality* (Deci & Ryan, 2000) eller *internal locus of control* (Suarez-Balcazar et al, 2023). Basert på informantenes meddelelser kunne det motsatte tilfellet, altså å innprente egne ideer og aspirasjoner på brukerne og studentene, bidratt til en passiv holdning til deres livssituasjon. Resultatet kunne blitt en (forsterket) selvforståelse som går ut på at egne handlinger ikke får avgjørende konsekvenser for eget liv, men heller at en er prisgitt tilfeldigheter og andre menneskers avgjørelser. Det kan tolkes som at jobbkonsulentene ønsker å begrense omfanget av *external locus of control* eller *external perceived locus of causality* ved å delegere så mange avgjørelser til brukerne og studentene som de vurderer som forsvarlig og realistisk innenfor deres kapasitet.

Som det ble nevnt av en informant fra Good Game, “noen studenter har aldri eid sin egen reise” og “det er viktig at de kjenner verdien av å ta egne valg”, noe som ble begrunnet med at de vil kunne gjøre seg mestringserfaringer de ellers kunne gått glipp av. Gjenklang av dette finner en i Uthus (2020) sin studie på selvbestemmelse og autonomistøtte som didaktisk metode. I følge forskeren erfarte elevene å være kilde til egne handlinger, og at de fikk økt tillit til seg selv gjennom at de ble vist tillit fra læreren. Tilsvarende utfall kan være det informantene tilsikter i arbeidet med medvirkning hos brukerne og studentene sine.

Antydningen om at brukerne og studentene har begrenset erfaring med autonomi kan tjene som en mulig forklaring på tendenser til å se på konsulenter som en forlengelse av lærer eller foreldrerollen, slik det også blir drøftet i studien til Rustad og Kassah (2020). Et utsagn fra en informant fra Arbeidstrening kan tolkes på liknende vis i det de sier: “kanskje har du [brukeren] ikke troa på deg, men her er du nå, du har muligheter”. Når jobbkonsulentene stiller forventninger om ansvar parallelt med friheten til å velge, formidler de at de har tro på at brukerne og studentene kan klare det, som forhåpentligvis vil lede til at de tror det selv, og dermed forventer at de vil mestre det. Med andre ord, arbeid med medvirkning og eierskap kan forstås som arbeid med å fremme brukerne og studentenes mestringsstro, og hemme passivitet og lært hjelpeløshet (Deci & Ryan, 2000).

Når det gjelder empowerment er det å ta kontroll over avgjørelser for eget liv (Dan, 2020; Suarez-Balcazar et al, 2023) et gjennomgående element i datamaterialet. Når Tilpasset arbeid meddeler at de ikke ønsker å gå for langt i hjelperollen og Good Game definerer sin rolle som støttespillere fremfor behandlere, kan det tolkes som at anser det som bestyrkende for brukeren eller studenten å ta avgjørelser selv, tross konsulentenes iver etter å hjelpe dem. Det samme kan påstås om Arbeidstrening sitt sitat om at medvirkning innebærer å “eie veien selv” og at å bli gitt ansvar gjør det “vanskeligere å sluntre unna”. Som det ble sagt av en informant fra førstnevnte seksjon ved spørsmål om ressursbegrepet, så begynner mange brukere hos dem med en oppfatning av at konsulentene der er en “forlengelse av skolen eller foreldrerollen” og at “ de må ta ansvar, og det kan ta litt tid”. Ansvarliggjøring er med andre ord en del av arbeidet deres med ressursbygging. Å kunne ta bevisste og målrettede valg samt håndtere konsekvensene av disse blir ansett av informantene som å ligge innenfor brukerne og studentenes kapasitet. Fokuset på å gi brukerne og studentene friheten og ansvaret til å utfordre sine egen komfortsone med nye oppgaver kan blant annet støttes av studiene der personer med funksjonsvariasjon opplevde mer mestring av å velge ut egne mål (McGashing-Johnson et al, 2003) og fikk teste ut egne grenser enn at familie og profesjonelle

definerte deres kapasitet (Wass et al, 2021). Videre samsvarer dette med undersøkelsen som viste at høyere forventninger og kompetansebygging fremfor ensidig fokus på støtte ble assosiert med økt opplevelse av egen kontroll - eller *internal locus of control* (Suarez-Balcazar et al, 2023).

Videre er det mulig å trekke paralleller mellom selverkjennelse med kritisk bevisstgjøring knyttet til empowerment-teori (Burchardt, 2010; Goering, 2015; Andersen, 2022; Suarez-Balcazar et al, 2023). Det er nærliggende å tenke at en person med en vanske eller funksjonsvariasjon vil oppleve økt kontroll over eget liv om de får dannet seg en oversikt over aktiviteter, utdanning og arbeid som ligger innenfor deres rekkevidde og ikke - og hvor de eventuelle hindringene springer ut fra: ens egen medisinske tilstand eller sosiale fordommer og manglende tilrettelegging. Det kan være avgjørende om en bruker eller student oppfatter en ønsket situasjon som uoppnåelig på grunn av egne tilkortkommenheter, eller eksterne omstendigheter. Begge alternativer kan medføre heldige og uheldige utfall. Selvattribusjon kan sett fra én synsvinkel medføre lav mestringstro fordi en anser seg selv som iboende uegnet til å gjennomføre det en ønsker, men sett fra et annet perspektiv kan selvattribusjon være kilde til økt internal locus of control hvis vedkommende ser mulighet til å utvikle egne evner på tross av begrensningene. Ekstern attribusjon til sosiale og miljømessige omgivelser kan føre til følelse av avmakt og lært hjelpeløshet, slik at en gir opp eller lar være å forsøke ut fra oppfatningen om at egne handlinger uansett ikke får betydning for egen livssituasjon. Alternativt så vil dette kunne utløse følelse av empowerment, fordi personen kommer til erkjennelsen av at livssituasjonen hans eller hennes ikke er predeterminert og statisk, men kan endres gjennom tilrettelegging som hun eller han kan gjøre krav på. Slik informantene fra Good Game uttrykker det: “det spiller ikke noen rolle hva det er, brukket bein eller bipolar lidelse, så er det noe du må innse konsekvensene av, men det er fortsatt mye du kan bidra med”. Med andre ord, er det ikke nødvendigvis selve helsetilstanden som er avgjørende, men overbevisningen om at livssituasjonen er foranderlig. Videre kan denne selverkjennelsen utgjøre et springbrett til å tilegne seg kunnskap om hvilke ferdigheter som kreves for å oppnå ønsket situasjon, og dermed lede til økt mestringstro (Usher & Pajares, 2008).

En annen tilnærming som kan lenkes til empowerment er avstigmatisering av funksjonsvariasjon og helseutfordringer. En av informantene fra Good Game dro ved flere anledninger fram eksempler på hvordan hen selv eller jeg som forsker kunne havnet i en

situasjon som skapte begrensninger for oss, eksempelvis hvis hen hadde brukket et bein eller om jeg som forsker opplevde vansker med masteroppgaven - at vi i likhet med mange kunne nølt med å søke hjelp fordi vi hadde ønsket å bevare vår selvstendighet. Postulert at tilsvarende holdning blir vist i lederens daglige interaksjon med studentene, vil det ha kvaliteter lik den redefinerende tilnærmingen til lederne i den skjermede arbeidsplassen fra den belgiske studien (Sebrechts, 2023).

Tillitsbygging: tid, trygghet og tålmodighet

Det kan hevdes at utsagnene fra Arbeidstrening og Tilpasset arbeid om at brukerne våger mer og tar sjansen på å gjøre feil har paralleller med *kreativ risiko* (Sælebakke, 2018). Når en trygg og tillitsfull relasjon er etablert, legges det til rette for utvikling av ferdigheter fordi personen opplever den andre som et stillas som oppmuntrer vedkommende til å reframe feilen som en læringsmulighet, en etappe på utviklingens vei. Trygg relasjon til en leder som forutsetning for mestring blir også fremhevet hos Deci og Ryan (2000) om sammenhengen mellom tilhørighet og kompetanse, og i en av Arbeidstrening sine informanter i følgende sitater: “ de kjenner at vi vel dem vel” og “de lykkes fordi de blir sett som verdifulle mennesker”. Når informantene fra Tilpasset Arbeid meddeler at de “strekker seg langt” for å imøtekomme brukerne sine og når Arbeidstrening gjør rede for hvordan det å bli sett og lyttet til har økt brukernes livskvalitet, kan dette forstås som at lederne viser evne og vilje til å ta ansvar for relasjonskvaliteten mellom seg og den enkelte bruker, jamfør relasjonell perspektiv på livsmestring og pedagogisk etikk (Juul & Jensen, 2003, henvist i Sælebakke, 2018). Når det gjelder konsulentene fra Good Game kan deres eksempel om studenten som holdt på å avslutte sin praksis og hvordan de håndterte denne situasjonen utgjøre en indikator på en type ikke-kontrollerende oppfølging (Deci & Ryan, 2000), der studenten ble lyttet til og møtt med forståelse i stedet for verken sanksjoner eller ansvarsfraskrivelse.

Konsulenter og veiledere i Good Game har ikke tilgang til dokumenter vedrørende studentenes lærevansker eller helseutfordringer, informasjonen de får er basert på fortrolige samtaler mellom dem og studenter som velger å åpne opp om det de strever med. Dette anså de som et gode, da de ønsker å bli kjent med personen og ikke “helserulebladet” eller “smørbrøddlista over diagnoser”. Det kan indikere en individbevisst tilnærming heller enn identitetsbevisst eller identitetsblind (Richard, 2021). Informantene lot ikke til å anse

spesifikke diagnoser som avgjørende for hvordan de skal tilnærme seg den enkelte, noe som kan indikere at de prøver å unngå å gruppere studentene på basis av felles vansker. Selv om “Per” og “Monica” begge skulle være rammet av posttraumatisk stresslidelse, vil de uansett bli møtt med forventninger og tilpasninger som gjenspeiler deres individuelle yteevner og behov. Dette individbevisste grunnsynet kan også sies å overlappe med det relasjonsorienterte perspektivet om å se eleven bak atferden (Sælebakke, 2018).

Funksjonsvariasjon som sosialt eller medisinsk produkt ble ikke tatt opp direkte av informantene, men kan utgjøre en digresjon til temaet *tillitsbygging: tid, trygghet og tålmodighet*. Når jobbkonsulentene formidler fleksibilitet og endringsvillighet fra deres side, jamfør “vi strekker oss alltid” fra Tilpasset Arbeid og “vi kan bytte [praksisplass og jobbkonsulent]” fra Arbeidstrening, er det “tenkelig at det kommuniseres en tilpassningsplikt overfor personen i utenforskap eller med en funksjonsvariasjon fra samfunnets side. Brukerne og studentene blir ikke møtt med en forventning om å innrette seg etter hva enn konsulentene og andre profesjonelle har vedtatt på deres vegne. Ei heller later det ikke til at brukernes og studentenes muligheter og begrensninger beror seg på (endringer i) medisinsk tilstand alene. Som det ble nevnt tidligere, meddelte informantene fra Good Game at de foretar evaluering som et medvirkningstiltak. Ut fra denne informasjonen forstås det som at de ønsker tilbakemeldinger på tilrettelegging velkomment, lik det tilhengere av den sosiale modellen på funksjon etterspør fra storsamfunnet.

Et oppsiktsvekkende funn var hvordan en informant fra Good Game knyttet hjelpesøking til eierskap og medvirkning. For å kunne ta eierskap over ens egen utdanning og karriere, krevde det i følge informanten selverkjennelse og evne til å oppsøke hjelp i tide. Beslektede bemerkninger er å finne i Usher og Pajares (2008) og Sælebakke (2018), der hjelpesøking beskrives som henholdsvis en selvreguleringsferdighet og en indikator på god relasjonskvalitet mellom lærere og elever. Selverkjennelse kan også linkes til konseptet selvbevissthet (*self-awareness*) fra den australske casestudien av DOTS-modellen (Cavanagh et al, 2019). Informantene beskrev selverkjennelse som vissheten om ens egne muligheter og begrensninger, og komme til forståelse av hvilke områder en kan bidra og hvilke områder en trenger hjelp og støtte. Selvbevissthet blir forklart av Cavanagh og kolleger med lignende ordelag, altså å gjøre seg kjent med egne karaktertrekk, evner og ferdigheter som veiledende for veien til arbeidsmarkedet og karriereutvikling. Denne selverkjennelsen eller selvbevisstheten kan lede til at studenten eller brukeren opplever utfordringene sine som mer

forståelige (*comprehensible*) fra salutogenisk teori (Suominen & Lindström, 2008) fordi de får dannet et oversiktsbilde over hvilke aktiviteter eller ambisjoner som er overkommelige for dem, og hvilke de eventuelt bør avvente med. Ut fra datamaterialet å vurdere kan denne forståeligheten oppnås både i forkant, underveis og i etterkant av opplegget på den gjeldende avdelingen. For eksempel forteller en av informantene fra Arbeidstrening at ikke alle brukerne havner i arbeid, men at de da i det minste har fått “avklart situasjonen sin”. En mulig tolkning er at en bruker lettere kan håndtere sin livssituasjon, for eksempel som ufør, om de har blitt gitt muligheten til å prøve ut sin arbeidsevne og erfare hva de mestrer per dags dato, om så ikke dette tilsvarer deres ønskede situasjon. Hjelpesøking og eierskap trenger heller ikke å forstås som gjensidig utelukkende om en går ut fra definisjonen på autonomi som det å kunne ta selvstendige valg knyttet til hjelpen en får (Morris, 1997).

Vedrørende tett oppfølging og fleksibilitet kan funnene utgjøre et bidrag til salutogenisk teori og forskning. Både det å lete etter ressurser brukerne og studentene allerede besitter, støtte dem i å videreutvikle disse, ymter til at helse anses som å ikke bare forhindre og lindre uhelse, men skape trivsel og velvære - helse er personlig og sosial velfungering (Verdens helseorganisasjon, Suominen & Lindström, 2008). Tiltak rettet mot kosthold, trening og fritid er, slik informantenes uttalelser er fortolket, gjort med hensikt i å fremme mestring på allsidig vis. Utover å kun fokusere på arbeidsspesifikke ferdigheter, får brukerne og studentene oppfølging på flere livsområder med overføringsverdi i alle retninger. Eksempelvis nevnte en av jobbkonsulentene fra Tilpasset arbeid at for mange brukere er det arbeidsdagen på Bjørknes A den eneste sosialiseringen de opplever i løpet av en dag grunnet lite nettverk, og at det dermed ble desto mer avgjørende å arbeide med det relasjonelle miljøet. Refleksjonene over hvilken kausal retning som ligger mellom helseutfordringer og utenforskap kan tyde på et syn på helse der det mentale, sosiale og fysiske planet samvirker så tett at heller enn å identifisere årsaken eller katalysatoren, er det mer hensiktsmessig å arbeide fra begge ender. Ved å møte studenter og brukere der de er, som de er, blir personligheten deres synliggjort og potensialet i ressursene deres blir aktualisert, som på sin side fremmer muligheter i arbeidslivet og studielivet.

Samtlige momenter nevnt ovenfor står i påfallende kontrast til betraktningene til Gill (2005) om skjermede arbeidsplasser. Deres sanne samfunnsmandat blir fremstilt som å opprettholde segregasjon mellom mennesker med funksjonsvariasjon og den øvrige befolkningen, samt produsere og reprodusere nedsatt funksjon. Mens mennesker med funksjonsvariasjon eller en

annen livsutfordring i artikkelen blir merket som uegnet for ordinært arbeidsliv og angivelig holdt igjen i skjermede arbeidsplasser, omtaler informantene i denne studien brukerne som “verdifulle mennesker” med “muligheter i fremtiden” en “plass i arbeidslivet”. Videre beskrives studentene som “en spennende og kreativ målgruppe med kompetanse fra gaming”. Fremfor å avfeie brukernes og studentenes preferanser og aspirasjoner som irrelevante, understreker informantene viktigheten av at de tar sine egne beslutninger, både som en del av arbeidet med selvstendigjøring og gi mestringsopplevelser. Brukerne og studentene blir “pushet” til å utsette seg for ukjente og uvante oppgaver, slik at de kan “slå seg selv på brystet og si at “dette klarte jeg!””. Kartleggingen innebærer ikke bare å danne oversikt over sykdomsbilde og tilskrive brukerne og studentene et opplegg konsulentene selv vurderer dem som kapable til, men blir kjent med dem som enkeltpersoner og bistår dem i å finne praksisplasser på linje med interesser og ønsker. Som en informant formulerte det “ingen ønsker å bare bli plassert et sted”, slik Gill (2005) hevdet pågikk i skjermede arbeidsplasser. I likhet med brukerne i Arbeidstrening, velger også studentene i Good Game ut bedrift som praksisplass, basert på egne ønsker. Det var nettopp tett oppfølging og fleksibilitet stod igjen som en av hovedtemaene, idet konsulentene gav uttrykk for at de “alltid strekker seg” for å imøtekomme brukerne, og begrunner byttemulighet med “alt på deres [brukernes] premisser”. Slik sett minner tilnærmingen til informantene om det som informantene i studien til Wass et al (2021) savnet, nemlig å kunne velge karriere basert på egne interesser fremfor det profesjonelle aktører og familie vurderte som overkommelige for dem.

Justering av medvirkning med hensyn til alder og modning hos Tilpasset arbeid og Arbeidstrening kan knyttes opp mot differensiert autonomistøtte (Uthus, 2020; Danielsen, 2021). På den ene siden kan det argumenteres for at enkelte brukere blir fraskrevet ansvar og frarøvet autonomi, mens det på den andre siden kan fortolkes som at konsulentene foretar en løpende vurdering av den enkeltes kapasitet til selvregulering av hensyn til, ikke i motsetning til, autonomistøtte. Det er mulig å forfekte at samtlige brukere bør bli gitt samme rom for å ta egne valg uavhengig av diagnoser og helsetilstander, og at brukere som oppfattes som mindre kapable i grunnen er misforståtte grunnet fordommer knyttet til deres funksjonsvariasjon. Like fullt kan det postuleres at å bli pålagt ansvar en ikke er skikket til å ta, vil påføre vedkommende stress som hindrer opplevelse av sammenheng (Suominen & Lindström, 2008) og autonomi (Ryan & Deci, 2000; Danielsen, 2021).

Selv om enhver bruker skal oppleve å få “eie veien selv”, meddeler en informant fra Tilpasset arbeid også at de er en “lite homogen gruppe” som kan ha “samme diagnose, men være vidt forskjellige”, noe som kan tolkes som at de justerer karriereveiledningen etter den enkeltes evne til selvregulering og selvrefleksjon. Brukerne blir i informantenes øyemed ikke fratatt muligheten og retten til medvirkning, men blir samtidig ikke gitt et ansvar utover deres kapasitet. Liknende vurderinger kan en lese ut fra svarene til jobbkonsulentene i Arbeidstrening, som arbeider med brukere henholdsvis over og under tretti år. Den eldste puljen blir stilt høyere krav i forbindelse med å skaffe praksisplass, som de skal velge ut og spørre selv. Det grunngis med at det blir “vanskeligere å sluntre unna”. Den yngre puljen får også ansvaret og muligheten til å plukke ut praksisplass, men blir møtt med det konsulenten kaller “mer trygging”. Felles for arbeidet med begge aldersgruppene er at de ikke skal bli gitt oppgaver som er for vanskelige for dem, og at de kan bytte både praksisplass og jobbkonsulent om de skulle mistrives. Denne fleksibiliteten og tilpasningen kan også knyttes til at et arbeidsmiljø som gir optimale utfordringer fremmer indre motivasjon og opplevelsen av å være til nytte (Deci & Ryan, 2000).

Andre sammenfall mellom tidligere forskning og teori på den ene siden og denne studiens datamateriale på den andre, er at arbeid med livsmestring innebærer både selvstendigjøring og støtte. Fra førstnevnte kant hevdes det at en lærer eller leder som er på tilbudssiden og veileder fremfor å overvåke og kontrollere er avgjørende for læringsutbytte og mestring (Deci & Ryan, 2000; Boyer & Edmondson, 2014; Sælebakke, 2018; Cavanagh et al, 2019; Uthus, 2020; Danielsen, 2021). Fra den andre, fremkommer det uttrykk som de tre T-ene - tid, trygghet og tålmodighet - og tett oppfølging vis-a-vis betydningen av å gi brukere og studenter erfaring med å ta egne avgjørelser og påfølgende konsekvenser.

Konklusjon

Problemstillingen for denne oppgaven var som nevnt hvordan jobbkonsulenter arbeider med å fremme livsmestring til klienter og studenter ved en vernet bedrift. Tiltakene og tilnærmingene til livsmestring er nært knyttet til definisjonen fra fagfornyelsen ved Utdanningsdirektoratet (2020) der det å forstå og påvirke faktorer avgjørende for eget liv står i sentrum. Særlig aspektet “påvirke” er gitt betydelig oppmerksomhet i datamaterialet, da verdien av og arbeidet med å fremme medvirkning og selvbestemmelse ble utbrodert av samtlige informanter. Viktigheten av å forstå sin egen livssituasjon ble også poengtert, eksempelvis med utsagn om selverkjennelse av muligheter og begrensninger og om å få avklart livssituasjonen sin. Like fullt er det plausibelt å lese informantenes formening om livsmestring som drevet av motivasjonsfaktorer utover eksterne omstendigheter, da det blir understreket at negative sanksjoner ikke blir tatt i bruk, og at erfaringen med å mestre noe som følge av å ta egne valg blir omtalt som verdifullt i seg selv, uavhengig av karrieremessige eller akademiske utfall.

Slik jeg som forsker ser det peker funnene og den etterfølgende drøftingen i retning av at informantenes arbeid med livsmestring i hovedsak består i relasjonsbygging, tillitsbygging, kartlegging av relasjonelle så vel som arbeidsforberedende ressurser, tett oppfølging og fleksibilitet vis a vis medvirkning og ansvarliggjøring. Relasjonsbyggingen skal etter hensikten skape tillit mellom jobbkonsulent og bruker eller student, slik at vedkommende føler seg trygg på å meddele vansker og utfordre seg selv i nye oppgaver. Den relasjonsorienterte ressurskartleggingen blir forstått som en form for anerkjennelse av brukerne og studentene som verdifulle mennesker i seg selv, og som verdifulle for næringslivet og arbeidslivet. Arbeidet med medvirkning forbindes med å gi brukerne og studentene erfaring med å ha eierskap over sitt eget liv gjennom å få friheten til å ta egne avgjørelser, og ansvaret for konsekvensene som følger. Oppfølging og støtte blir ikke sett på som motsetning, men heller en forutsetning for eierskap, på basis av at en ved selverkjennelse av egne utfordringer og begrensninger tar ansvar idet en vedkjenner behovet for hjelp og oppsøker denne. Totalt sett tolkes samtlige tilnærminger som former for relasjonsorientert

autonomistøtte for å hjelpe brukerne og studentene med å forstå, håndtere og finne mening i sine unike livssituasjoner.

Implikasjoner og begrensninger

Ettersom oppgaven er en kvalitativ kasusstudie med et smalt utvalg er ikke funnene generaliserbare utover en case-to-case overføring eller teoretisk overføring til liknende foretak innen arbeid og inkludering. Det faktum at datainnsamlingen foregikk som intervjuer uten (deltakende) observasjon, medfører at det ikke kan infereres noe knyttet til atferd, verken hos informantene eller brukerne og studentene de omtaler. Likeledes kan resultatene og de medfølgende diskusjonsmomentene betraktes som et bidrag til forskning på livsmestring der kartlegging av ressurser, medvirkning og relasjonsbygging står sentralt. Som det ble påpekt tidligere, sentrerer mesteparten av den norske forskningen på temaet livsmestring på aldersgruppene under atten år i grunnskole og videregående opplæring. Aspirasjonen for dette forskningsarbeidet har vært å ytterligere bringe sammen temaet livsmestring og arbeid i vernede bedrifter, med sikte på å bidra med kunnskap som kan støtte det avgjørende arbeidet med å inkludere mennesker med spesialpedagogiske behov.

Litteraturliste

Andersen, C. S. (2022). Prerequisites for Empowerment for Children with Disabilities? *Child indicators research*, vol. 15 (4), p.1363-1378. DOI: 10.1007/s12187-022-09925-5

Bauer, G.F. (2020). Future directions for the concept of salutogenesis: A position article. *Health Promotion International*, vol. 35 (2), p. 187-195. DOI:10.1093/HEAPRO/DAZ057

Befring, E. (2015). *Forskningsmetoder i utdanningsvitenskap*. Cappelen Damm Akademisk

Boyer, S.L., Edmondson, D.R. (2014). Self-Directed Learning: A Tool for Lifelong Learning. *Journal of marketing education*, 2014-04, Vol. 36 (1), p. 20-32. DOI: 10.1177/0273475313494010

Breilid, N., Dyrnes, E.M. (2017). Bestyrkende faktorer som fremmer en positiv overgang fra skole til varig arbeidslivstilknytning for elever i lærekandidat-ordningen. *Skandinavisk tidsskrift for yrker og profesjoner i utvikling*, vol. 2. DOI: 10.7577/sjvd.2179

Brush, K. E., Jones, S. M., Bailey, R., Nelson, B., Raisch, N., Meland, E. (2022). Social and Emotional Learning: From Conceptualization to Practical Application in a Global Context. DeJaeghere, J., Murphy-Graham, E. *Life Skills Education for Youth*. (vol. 5, p. 43-71). Switzerland: Springer International Publishing AG.

Burchardt, T. (2004). Capabilities and disability: The capabilities framework and the social model of disability. *Disability & Society*, Vol. 19 (7), p. 735-751. DOI:10.1080/0968759042000284213

Cavanagh, J., Meacham, H., Cabrera, P.P., Bartram, T. (2019). Vocational learning for workers with intellectual disability: interventions at two case study sites. *Journal of vocational education & training*, Vol. 71 (3), p.350-367. DOI: 10.1080/13636820.2019.1578819

Cernasev, A, Axon, D. R. (2023). Research and scholarly methods: Thematic analysis. *JAACP : Journal of the American College of Clinical Pharmacy*, 2023-07, Vol. 6 (7), p.751-755. DOI: 10.1002/jac5.1817

Choiseul-Praslin, B., McConnell, A. (2020). Increasing Work Skills for Students With Significant Disabilities: A Six-Step Model for Transition Worksite Programs. *Career development and transition for exceptional individuals*, 2020, Vol. 43 (3), p.180-186. DOI: 10.1177/2165143419893363

Clark, T., Foster, L., Sloan, L., & Bryman, A. (2021). *Bryman's social research methods* (6. utg.). Oxford University Press.

Dan, B. (2020). Disability and empowerment. *Developmental medicine and child neurology*, Vol. 62 (5), p. 536-536. DOI: 10.1111/dmcn.14511

De nasjonale forskningsetiske komitéene.(2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. Hentet fra: <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>

Dispenza, F. (2021). Empowering the Career Development of Persons With Disabilities (PWD). *Journal of career development*, vol. 48 (5), p.670-685. DOI: 10.1177/0894845319884636

Gabureanu, S. (2015). Social and behavioral sciences, Vol. 180, p. 814-819. DOI: 10.1016/j.sbspro.2015.02.215

Garrels, V., Sigstad, H.M.H. (2019). Motivation for Employment in Norwegian Adults with Mild Intellectual Disability: The Role of Competence, Autonomy, and Relatedness. *Scandinavian Journal of Disability Research*, vol. 21(1), p. 250-261. DOI: 10.16993/sjdr.639

Gill, M. (2005). The myth of transition: contractualizing disability in the sheltered workshop. *Disability & society*, vol .20 (6), p.613-623. DOI: 10.1080/09687590500248399

Gilje, N. (2019). Hermeneutikk som metode: ein historisk introduksjon. Samlaget

Goering, S. (2015). Rethinking disability: the social model of disability and chronic disease. *Current reviews in musculoskeletal medicine*, Vol. 8 (2), p.134-138. DOI: 10.1007/s12178-015-9273-z

Ho, K.H.M., Chiang, V.C.L., Leung, D. (2017). Journal of advanced nursing, Vol. 73 (7), p.1757-1766. DOI: 10.1111/jan.13255

Isaksen, V., Vestheim, O., Tharaldsen, E. (2023). Kunnskap om og erfaring med livsmestring i skolen. Muligheter og begrensninger. *Nordic journal of education and practice*, Vol.17 (2), p.1-14. DOI: 10.23865/up.v17.5185

Jakhelln, H. (2021, 22. juli). Vernet arbeid. I *Store norske leksikon*.
https://snl.no/vernet_arbeid

Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5.utg). Høyskoleforlaget.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3.utg.). Gyldendal Norsk Forlag.

Lillestø, B ; Sandvin, J.T. (2014). Limits to vocational inclusion?: Disability and the social democratic conception of labor. *Scandinavian Journal of Disability Research*, Vol.16 (1), p.45-58. DOI: 10.1080/15017419.2012.735203

Madsen, Ole Jacob (2020): Livsmestring på timeplanen. Spartacus Forlag AS.

McGlashing-Johnson, J., Agran, M., Sitlington, P., Cavin, M., Wehmeyer, M. Enhancing the Job Performance of Youth with Moderate to Severe Cognitive Disabilities Using the Self-Determined Learning Model of Instruction. *Research and practice for persons with severe disabilities*, 2003, Vol. 28 (4), p.194-204. DOI: 10.2511/rpsd.28.4.194

Moksnes, U.K., Eilertsen, M.B., Ringdal, R., Bjørnsen, Hanne N, Rannestad, T. (2018). Life Satisfaction in association with self-efficacy and stressor. Experience in adolescents – self-efficacy as a potential moderator. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, Vol.33 (1), p.222-230. DOI: 10.1111/scs.12624

Morris, J. (2002). Care of Empowerment? A Disability Rights Perspective. *Social Policy Administration*, Vol. 31 (1), p.54-60. DOI: 10.1111/1467-9515.00037

Nowell, L.S., Norris, J.M., White, D.E., Moules, N.J. (2017). Thematic Analysis: Striving to Meet the Trustworthiness Criteria. *International journal of qualitative methods*, 2017, Vol.16 (1), p.1-13. DOI: 10.1177/1609406917733847

Prop. 121 S (2018–2019). Opptrappingsplan for barn og unges

psykiske helse (2019–2024). Helse- og omsorgsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-121-s-20182019/id2652917/?ch=1>

Richard, S., Lemaire, C., Church-Morel, A. (2021). Beyond identity consciousness: human resource management practices and mental health conditions in sheltered workshops. *The International Journal of Human Resource Management*, Vol. 32 (15), p. 3218-3243. DOI: 10.1080/09585192.2021.1893787

Rustad, M. & Kassah, K. A. (2020). Learning disability and work inclusion: on the experiences, aspirations and empowerment of sheltered employment workers in Norway. *Disability & Society*, 36(3), 399-419. DOI: 10.1080/09687599.2020.1749564

Ryan, M. R., Deci, E. L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *The American psychologist*, Vol.55 (1), p.68-78. DOI: 10.1037/0003-066X.55.1.68

Sandberg, Magnus. (2023). Dataspill og dannelse. *Acta didactica Norden*, 2023, Vol.17 (1). DOI: 10.5617/adno.9045

Sebrechts, M. (2023). Towards an empirically robust theory of stigma resistance in the ‘new’ sociology of stigma: Everyday resistance in sheltered workshops. *The Sociological review* (Keele), 2023-09. DOI: 10.1177/00380261231199889

Stephoe, A., Wardle, J. (2016). Life skills, wealth, health, and wellbeing in later life. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, Vol. 114 (17). DOI: 10.1073/pnas.1616011114

Suarez-Balcazar, Y., Balcazar, F., Labbe, D., McDonald, K., Keys, C., Taylor-Ritzler, T. (2023). Disability rights and empowerment: Reflections on AJCP research and a call to

action. *American journal of community psychology*, vol. 72 (3-4), p.317-327. DOI: 10.1002/acp.12710

Suominen, S., Lindström, B. (2008). Salutogenesis. *Scandinavian Journal of Public Health*, vol. 36, p. 337-339. DOI:10.1136/jech.2005.034777

Sælebakke, A. (2018). Livsmestring i skolen. Et relasjonelt perspektiv. Gyldendal.

Unge funksjonshemmede. *Hva er en funksjonsnedsettelse. Hvilke ord eller begreper er greit å bruke*. Hentet 28. mars 2024 fra:

<https://ungefunksjonshemmede.no/ressurser/kurs/kronisk-inkludering/ung-og-funksjonshemmet/hva-er-en-funksjonsnedsettelse/>

Usher, Ellen L., Pajares, Frank. (2008). Self-Efficacy for Self-Regulated Learning: A Validation Study. *Educational and psychological measurement*, Vol. 68 (3), p.443-463. DOI: 10.1177/0013164407308475

Uthus, Marit. (2020). Folkehelse og livsmestring i skolen. Hva sier elever om erfaringer med å bestemme selv i læringsaktiviteter? En kvalitativ intervjustudie. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*. Vol. 6, p. 191-206 DOI: 10.23865/ntpk.v6.2242

Uthus, M., Øksnes, M. (2020). Folkehelse og livsmestring i utdanning. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, Vol.6, p.174-175. DOI: 10.23865/ntpk.v6.2728

Wass, S., Mugula, C.S., Haugland, S., Omland, H. O. (2021). Transitions from school to sheltered employment in Norway - experiences of people with intellectual disabilities. John Wiley & Sons. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/bld.12414>

Wehman, P., Sima, A. P., Ketchum, J., West, M. D., Chan, F. & Luecking, R. (2015). Predictors of Successful Transition from School to Employment for Youth with Disabilities. *Journal of Occupational Rehabilitation*, 25(2), 323-334. DOI 10.1007/s10926-014-9541-6

World Health Organization. *Constitution*. Hentet 16. mars fra:

<https://www.who.int/about/accountability/governance/constitution>

Intervjuguide

- ❖ Hva **kjennetegner** brukerne dere arbeider med?
- ❖ Hvordan går du fram for å kartlegge **ressurser** hos brukerne?
- ★ Hva legger du i **begrepet** ressurser?

- ❖ Har du erfart at en bruker **mestrer** en oppgave eller et ansvar vedkommende innledningsvis ikke trodde at hen ville kunne håndtere?
- ★ Hvis ja, hva tror du **ledet** til det?
- ★ Hvis nei, hva tror du **måttet til**?

- ❖ Hvordan tenker du **brukermedvirkning** bidrar til å forberede brukerne til arbeids- eller studielivet?
 - ★ Hva legger du i **begrepet** medvirkning?

- ❖ Hvordan håndterer du **livsutfordringene** til brukerne?
 - ★ Har du lagt merke til om brukerne endrer **oppfatning** av sine livsutfordringer mens de har arbeidet her/ deltatt i prosjektet?
 - ★ Hva tror du ledet til at de opplever livsutfordringene som **mer** håndterlige?
 - ★ Hva tror du ledet til at de opplever livsutfordringene som **mindre** håndterlige?